

Štev. 7.

V Ljubljani, dne 1. julija 1898.

Leto XVIII.

Pavliha na Jutrovem.

XI. Modri maharadža.

Čez dolgo let sva spet se sešla.
Pod Himalajoj tam nekje
Na kolodvoru sem ga našel.
Z menoj vred vlaka čakal je.

Široko sedel je na zoči,
Z zelenim turbanom pokrit,
V kaftanu svilenem in pestrem —
Moj maharadža Soliman.

Nad glavo muhovnik je velik
Mu držal črn in suh evnuh
In neprestano hlad mu pihal
In branil sitnih ga je muh.

Takoj me spoznal je mogočnik:
»Hoho, Pavliha, dober dan!
No, sedi bliže!« me povabi
Ter seže mi celo v roko.

Ta roka drobna in okrogla!
Na prstu vsakem prstan zlat,
In ti briljanti, dijamenti —
Kako se to iskri, iskri!

In sedel tam sem mu nasproti
In knežji hvalil mu obed,
Ki vžival ga pred nekaj leti
Za njega mizoj sem ga jaz.

In dobro del je maharadži
Moj prostodušni hvalospev;
Črez tolsto, rjavkasto obličje
Smehljaj sijal mu je sladak.

In pušila sva papiroske
Pa menila se to in to . . .
Zdaj mir po tvojih je deželah?
O maharadža! — vprašam jaz.

Saj veš, kako je bilo takrat,
Ko bil sem zadnjikrat tvoj gost:
Upor krvav divjal nekje je
V deželi gorski tiste dni.

Jaz sam sem boje videl tiste,
Saj sam potoval sem onod;
In vem, zakaj ubogo ljudstvo
Je vzdignilo se bilo tam.

Glad bil je kriv nemirov strašnih:
Premalo kruha — preveč ust!
O kaj ljudi pomrlo takrat
Od lakote je! To je strah! . . .

In zdaj spet mir je, kakor slišim.
In v kratkem si napravil mir!
O saj sem vedel, saj sem vedel —
Vladar je moder Soliman.

Gotovo dal̄ si vstašem kruha,
Nasitil lačne si ljudi;
Zakladnice odprl si svoje,
Bogastvo razdelil med nje . . .

Potem pa vvedel si reforme
V deželah svojih, to se ve!
Izgnal krivičnost si za mejo,
Pravičnost posadil na tron.

In odložili so orožje
Uporniki, seve, sami;
Odpustil si jim veledušno . . .
Tako naredil ti si mir . . .

In topo gledal maharadža
In s trudnimi me je očmi;
In dolgočasil se je vidno,
Ko to govoril sem pred njim.

»Ha-ha, prijatelj moj, Pavliha!« —
Mi zagrohoče se na glas —
»Tako krotil bi ti upore?
Tako pri vas se dela mir?!

Ha-ha, ha-ha, ha-ha, ha-ha-ha!
Drugače delam mir pa jaz!
Čemu imam vojake svoje?
Čemu topove in smodnik?!

Moj ljubi, to je šlo prekrasno!
V par dneh zadušil sem upor:
Vse postrelit sem dal jih vstaše,
Do zadnjega vse dal pobit!«

XII. Hadži Hilmi.

Hadži Hilmi živel je pobožno,
Sveto živel je, bogaboječje.
Vsako leto je potoval v Meko,
Vsako leto šel na grob prorokov.
Čista bila duša je njegova,
Čista, kakor sneg na novo padli.
Lahka bila duša je njegova,
Lahka kakor ptička brzokrila;
Težka bila le so dobra dela,
Dela, ki jih Hilmi je ostavil.
Kajti mrtev že je hadži Hilmi,
Mlad umrl je, in pred leti tremi
Preselil se v raj je k Mohamedu . . .

Roma ljudstvo rado na gomilo,
Na gomilo Hilmija svetnika.
Zmerom zelen grob njegov je sveži,
Zmerom zelen in lepo obdelan.
Rož vsajenih je na njem diščjih,
Rož vse leto pisano cvetočih.
In dišava sladka in opojna,
Ki jo rože dihajo iz čašic,
Ni dišava to cvetlična zemška —
Čednosti so marveč ljubeznive
Lepe duše hadžijeve mlade . . .

Roma ljudstvo rado na gomilo,
Na gomilo Hilmijevo slavno —

Samo žensk ne vidiš nikdar tamkaj!
Nikdar ženska ne približa noga
Hadžijeji se gomili, nikdar.

Toda danes! . . .

Spet vse polno ljudstva.
Ob gomili množica se gnete.
Spet so prišli Hilmiju se klanjat
Romarji iz daljnjih krajev vztočnih.
Sami moški v pisanih kaftanih,
S pisanimi turbani na glavah;
Sami moški, mladi in pa stari,
Bogatini in pa siromaki.

Tod stojijo v krogu ob gomili
Pa molitve šepetajo tihe,
Prebiraje jagode na molkih.

Glej, kdo bliža romarjem se zdajle?
Dolga vrsta — žensk! Je-li mogoče?
Pristopile tiho so h gomili,
Snele z lic so jašmake si bele . . .
A! prekrasne romarice mlade!
Ena lepša, bogme, kakor druga.

»Kaj pomenja to, v proroku bratje?«
Vprašajo se romarji strmeči,
Sred molitve zmoteni obstavši.
Vseh uprte so oči v mladenke,
Ko uganko živo jih motrijo . . .

»Radovedni ste, pokaj smo prišle« —

Oglasi se romaric vodnica —
 »Radovedni, moslemi ste dragi?
 Prvikrat smo tukaj in pa zadnjič,
 Prišle smo, da vam odgovorimo!

Mlade smo, kaj ne? in lepe tudi!
 In še vam pogodu smo nemara . . .
 Ni pogledal pa nas Hilmi mladi,
 Lepi hadži, dokler je še živel.
 Ni ozrl se nikdar v nas nobeno,
 Ni pogledov vračal vročih naših,
 Ampak hladno nas je on preziral!
 A ljubile vse smo ga po vrsti!
 Kajkrat pač smo srečale ga nalašč,
 Kajkrat me za njim smo vzdihovale!
 Vse to vedel Hilmi je pokojni.
 Brez srca pa bil je lepi hadži,

Brez krvi je bil in pa brez čuvstva!

Vprašamo: bil to li cel je človek,
 Ki ga ženska lepa ni genila?
 Ki ni vedel, kaj je to — ljubezen? . . .
 Zatajeval je prirodo samo
 In grešil je zoper red njen sveti!»

To so rekle krasotice mlade,
 Obrnile hrbet in odišle.

Nikdar niso romarji še čuli
 Misli takih smelih in odkritih.
 In najstariši so možje med njimi
 Dvomiti res danes že začeli,
 Dvomiti na tihem, a boječe:
 Bil li res je pravi človek Hilmi?
 Je-li svetec res pokojni hadži? . . .

XIII. Allah v zadregi.

Ledne tri že traje vojna,
 Vojna divja in krvava.
 Koder hodiš, sama groza!
 Strah, trepet in beda vlada.
 I deželo sultanovo
 I državo šahovo je
 Opustošil handžar bojni.
 In kopita kruta konjska
 Poteptala so livade,
 Pomandrara polja žitna . . .
 Padlo tukaj, padlo tamkaj
 Že vojakov je veliko.
 Vojna pa še nima konca,
 Bil se ni še boj veliki,
 Odločilni boj poslednji . . .
 Kdo bo zmagal? Sultan Mehmed?
 Ali Mirza-šah?

Koderkoli sem potoval
 Po deželi Mehmedovi,
 Džamije so bile polne,
 Hodže brali so molitve.
 Na kolenih pa klečalo
 Ljudstvo je in pa molilo
 In na ves glas je prosilo
 Allaha za zmago slavno . . .
 In potem sem šel v deželo

Mirzovo še tja sosedno:
 Džamije so bile polne,
 Hodže brali so molitve,
 Na kolenih tudi tukaj
 Ljudstvo je na glas prosilo
 Allaha za zmago slavno! . . .

O ubogi ti moj Allah! —
 Jaz na tihem sem si mislil —
 Zdaj v resnici si v zadregi!
 Komu zmago bi naklonil?
 Prosi zanjo sultan Mehmed,
 In šah Mirza prosi zanjo!
 In seveda in seveda
 Vsaki njiju ima pravo,
 Vsaki njiju je nedolžen,
 Če preliha kri zdaj ljudstvo.
 Kriv ni vojne niti Mehmed
 In ni kriv je niti Mirza.
 Oh, oba sta miroljubna
 In obadva sta pobožna.
 In pa eden bolj ko drugi
 Klečeplazi zdaj pred taboj
 In berači te za zmago . . .
 Ne, na tvojem mestu, Allah,
 Jaz bi zdaj ne hotel biti . . .

A. Aškerc.

Napoleonov samovar.

Enodejanka. Spisal Radoslav Murnik.

Osebe:

Ivan Drenovec, bogat zasebnik.
Ljudmila, njegova hči.
Zlatoust Otrobar, meščan.
Ambrozija, njegova žena.
Peter Neroda, trgovec.
Vladimir Vernik, sodni adjunkt.
Juri Jesihar, meščan.

Kraj: malo mesto. — Čas: sedanjost.

Soba pri Drenovcu. — Srednja vrata, stol na desni in levi. Stranska vrata in stojalo za obleko na levi zadaj. Na desni spredaj, diagonalno proti levemu zadnjemu kotu dolga, zeleno pregrnjena miza s petimi stoli. Na mizi svečniki s svečami, knjige, kasete, zvonec. Na levi spredaj zofa, obrnjena proti desnemu zadnjemu kotu; preproga; okrogla mizica, na nje vaza s cveticami; kraj zofe dva nizka stola brez naslanjal. Poljubno na stenah, na policah in križema po sobi razne starine: meči, sulice, sekire, štiti, oklepi, puške, samokresi, majolike, žare, kipi, podobe, knjige, obleka, orodje.

Desno in levo veljaj igravcu.

Prvi prizor.

Vernik pri srednjih vratih. **Ljudmila** na levi.

Vernik. Ali ljubica —! Le verjemi mi, da bo prav!

Ljudmila (v deklinškem, nekoliko kratkem krilu, kito z rdečo zanko na hrbtu; kazavec hitro na ustnice). Pst! Ne tako na glas! Papa imajo zvečer društveno sejo in so take dni vselej silno razburjeni. Oprosti, ljubi moj Vladimir, bolje je, da . . . te ne vidijo.

Vernik (ji stopi bližje). Saj bi se jim samo predstavil in jih prosil, naj me sprejmejo v svoje »Društvo za starine«. (Jo prime za roko.) To jih bo vendar veselilo? — Ne, Ljudmila? (Ji poljubi roko.)

Ljudmila. Drugikrat gotovo, le danes ne! Zameril bi se jim, ako bi jih motil. Tam (z glavo proti levim vratom) v tretji sobi sede in si prirejajo svoje govore. — Ah, Vladimir, ako pridejo —! Ako naju zdajle takole najdejo —! (Mu odtegne roko in izbeži na sredo odra spredaj.)

Vernik (na levi za njo). Kar tako pa vendar ne pojdem! Ljudmila, naglo! (Jo poljubi.) A — to je bil sladak poljub! Takoj še enkrat . . . še večkrat! (Se poljubljata.)

Drenovec (na levi za odrom, srdito). Ljudmila! (Močneje.) Ljudmila! (Za odrom njegovi krepki koraki in jezne besede.)

Ljudmila (skoči med tem od Vernika; prestrašeno). Vladimir . . . to je papa! Ah — že gre! (Proti levi.) Tukaj sem, ljubi papa!

Vernik. Z Bogom, ljubica! (Hoče oditi.)

Ljudmila (ga zadrži). Prosim te, raje ostani; zdaj je že prepozno!

Drugi prizor.

Ljudmila na desni. **Vernik** sredi. — **Drenovec** z leve.

Drenovec (kriči). Ljudmila! — (Ju zagleda.) A . . . a . . . a! (Potegne naočnike na čelo in prihaja bližje.) Kaj se pa vidva tukaj gledata? (Roke na hrbet.)

Ljudmila (v zadregi; menca s predpasnikom). Ti se motiš, dragi papa!

Vernik. Klanjam se, gospod Drenovec! Dovolite, da se vam predstavim: Vladimir Vernik, adjunkt.

Drenovec (se zadere). Me prav veseli! — Hotel sem reči . . . to me kaj malo zanima! Pa tudi ne utegnem! Z Bogom, gospod adjunkt. (Se obrne proti levim vratom.)

Ljudmila. Dragi papa, ne bodi vendar tako osoren, lepo te prosim!

Vernik. Oprostite, ako sem vas motil! Prišel sem se vpisat v vaše »Društvo za starine«, o katerem sem slišal že toliko imenitnega. Prosim vas, gospod predsednik, da bi me blagovolili sprejeti med svoje člane.

Drenovec (ga gleda od strani). Moje društvo vam ni prav nič mar! (Glasneje.) Radi bi nas hodili zasmehovat semkaj in si dolgčas preganjat, kaj ne? O — poznam, poznam takele mlade ptičke! Ni še tega tako dolgo, da smo imeli enakega uda. (Se obrne k Verniku.) Same burke je hodil uganjat z nami! (Plane k veliki mizi, popade meč in škorenj izpod nje.) Vidite, tole tukaj (jezno) je meč slavnega kralja Matijaža, tole pa levi škorenj vrlega generala Lavdona! Vse pristno po zgodovinskih dokazih! Pa kaj je bilo to onemu mlademu petelinu?

Ljudmila. Ah — papa!

Drenovec. Izmisлил si je, da je hodil s to sabljo rajni naš birič vrabce plašit, tale škorenj brez para pa da je zapustil kak razcapan berač za grmovjem.

Vernik. Čestitam vam, da imate tako lepe in redke stvari v svoji zbirki!

Drenovec (razkačeno). Lepe stvari? Kaj lepe stvari?! Koliko pa vi o tem razumete? (Gre z mečem nadenj.) Meni se zdi, da se norčujete že zdaj!

Ljudmila (se ga oklene). Ali ljubi papa! Nikar se tako ne huduj!

Vernik. Gospod Drenovec, meni gotovo ni do tega, da bi se norčeval!

Drenovec (vihti meč). Saj vam pa tudi ne bi svetoval tega! (Rine Vernika proti srednjim vratom.) Nič ne bo z nama, nič, očka! Priporočam se!

Ljudmila (proseče). Ah, preljubi moj papa!

Drenovec (jo oponaša). Papa! Papá-a! — Vsaj ti me ne draži!

Vernik (med vrati). Oprostite mi, da sem vas nadlegoval, gospod predsednik! Klanjam se! (Odide v sredi.)

Tretji prizor.

Drenovec. Ljudmila.

Drenovec (za Vernikom). Jaz tudi! (Ljudmili.) Ti, Ljudmila, pojdi, pojdi malo sem k meni! (Nese meč in škorenj nazaj.)

Ljudmila (za njim na levi). Kaj izvoliš?

Drenovec (prekriža roke na prsih, strogo). Kaj pa je bilo to? (Mlaskne večkrat z ustnicami, oponašajoč prejšnje poljube.)

Ljudmila (se obrne v stran, skloni glavo). Preveč me je sram, da bi ti povedala!

Drenovec (ji zažuga). Moraš! (Jo prime za laket.) Poglej mi v oči! Govori!

Ljudmila (sramežljivo, naivno). Ah — bonbone sem jedla! (Si zakrije obraz z rokami.)

Drenovec (godrnja). Bonbone? Bonbone! Ha! Ha! Čakaj, jutri ti kupim novo punčko! — Taka velika gospodična — pa še bonbone je! Ha! Ha!

Ljudmila. Ah, papa, ti ne veš kako so bili sladki! — Ne drži se vendar tako strašno jezno! (Se mu ovije okolo vrata.) Saj nisi tako grozno hud, kakor se delaš. (Ga gladi po licu.) Hu! Kako znaš grdo gledati! Kar strah me je!

Drenovec (maje z glavo na desno in levo; renči) M-m-m-m-m!

Ljudmila. Ne misli več na sejo in govore, bodi zopet dobre volje in zdaj pa poglej svojo Ljudmilo bolj prijazno! No —! Prav lepo me poglej!

Drenovec (kakor prej.) M-m-m! (Se nasmehne in jo pogleda.)

Ljudmila. Vidiš, zdaj že ne moreš več tako pisano gledati — hahahaha! — O . . . saj se že celo malo smejaš — bravo, hahahaha! Zdaj si zopet moj dobri, dobri papa! (Ga poljubi na čelo.) Takoj ti pripravim kavo. (Oliče skokoma na levo.)

Drenovec. Ta prisrčni otrok ima res prav. (Njuha.) Čemu bi se pa pravzaprav kislo držal in sitnosti prodajal? Bodimo prav židane volje!

Neroda (potrka zunaj na srednjih vratih.)

Četrti prizor.

Drenovec. — *Neroda*. Pozneje *Ljudmila* z leve.

Drenovec. Le naprej!

Neroda (skozi sredo; plešast, redke kozje brade; hodi plazeče, vedno klanjajoč se; priliznjeno) Bog daj dober dan! (Odloži palico in klobuk na stolu pri vratih.)

Drenovec. Servus, *Neroda*! — Kaj si pa ti tako zgodaj prišel! Naša seja je šele ob petih!

Neroda. Vem, ljubi *Drenovec*! Toda ves dan mi že ne da miru — to se pravi, že od nekdanj ne —

Drenovec. Sediva! (Porine *Neroda* na zofa in sede sam proti gledavcem na stolec, *Neroda* na desno) Torej, kaj mi boš povedal?

Neroda (sladko). Ljubi moj Drenovec, ti si moj prijatelj?

Drenovec (pokima). Prijatelj!

Neroda. In ti me dobro poznaš?

Drenovec (nemirno). Poznam.

Neroda. Ali me hočeš torej poslušati?

Drenovec (vstane nevoljno). Ali te morebiti ne? No, ali bo kaj ali nič? (Sede zopet.)

Neroda (roke pred usta, Drenovcu v uho). Oženil bi se rad!

Drenovec. Tvoja glava, tvoj svet. (Se odmakne od njega.)

Neroda. Dolgo sem to reč premišljeval in naposled dejal: Pošten in premožen mož sem, mladostna vihnavost me je že minila, in za ženitev sem dozorel dodobra; izberem naj si torej pripravno nevesto, lepo, mlado, pridno, iz dobre hiše . . . In res, kaj misliš, (hitro) katero sem si izvolil?

Drenovec (vstane in gre v ozadje po sulico). Ne zameri mi, dragi Neroda, to so privatne zadeve, ki mene ne brigajo kratkomalo nič. (Prinese sulico.) Oglejva si raje tole sulico!

Neroda. Imeti jo hočem na vsaki način, naj bo, kar bo!

Drenovec. Jaz je pa ne dam! Nikomur, po nobeni ceni!

Neroda. Preverjen sem, da je ne boš prodajal! Pa saj jo jaz tudi ne kupujem!

Drenovec. Tedaj jo zahtevaš kar tako zastonj?

Neroda. Ali, ljubi moj prijatelj, jaz — jaz jo ljubim iz vsega srca in vse življenje jo bom nosil na rokah. (Vstane, stopi Drenovcu na levo.)

Drenovec. Ha! Ha! Vsi ljudje bi se ti smejali. Saj je tudi pretežka zate. Pomisli, da je železna (tehta sulico), in sam kralj Nebukadnecar, silno močan junak, jo je le s težavo sukaj, ko je gnal jude v babilonsko sužnost in razdeval Jeruzalem.

Neroda. A — ti govoriš o svoji sulici, meni pa je bila na mislih — tvoja hčerka Ljudmila! Rad bi jo vzel za zakonsko ženo.

Drenovec (osuplo). Ti pa Ljudmila —? (Maje z glavo.) Ona je še premlada, preotročja! (Dene sulico na prejšnje mesto.)

Neroda (brzo). Zato sem pa jaz nekoliko starejši.

Drenovec. Počakajmo še par let!

Neroda (vsiljivo). Da pride med tem kdo drugi! (Ga prime za obe roki.) Drenovec, nikdar ne bo nič nji, ne tebi žal, ako mi jo daš. Pri meni bo živela kakor v devetih nebesih! Vsako najmanjšo in največjo željo ji izpolnim, ako mi bo le mogoče. Pomisli, da je ne-

izkušena, in da se lahko vjame v kako past, ker ne pozna zlobe tega sveta.

Drenovec. Hm, to je res. Ljudmili je treba resnega in skrbnega varuha, ker je tako živa. Jaz pa tudi ne morem vedno za njo čepeti in jo stražiti . . .

Neroda. No vidiš! Ali nisem jaz kakor nalašč za njo? (Mu položi desnico na ramo.) Daj, daj, (ga prime zopet za obe roki) obljubi mi jo, meni, svojemu najboljšemu prijatelju!

Drenovec (odločno). Dobro! Naj bo! — Bolje tako, kakor pa da bi se mi zapredla v kako tako imenovano nesrečno ljubezen in se zagledala v mladega metulja, ki se lovi povsodi, kamor ga veter zanese. (Mu počí v desnico.) Ljudmila bo tvoja tako gotovo, kakor si ostaneva prijatelja! (Kratko.) Stvar je urejena.

Neroda (se klanja). Hvala, hvala, tisočkrat hvala.

Ljudmila (z leve). Papa, tvoja južina je že pripravljena; ali izvoliš? (Nerodi.) O — dober dan, gospod Neroda!

Neroda (se neprestano in nerodno klanja).

Drenovec. (Nerodi.) Zdajle se lahko precej zмениš z njo; jaz grem kavo pit. Ljudmila, le pridna bodi! (Odide na levi.)

Peti prizor.

Ljudmila. Neroda na levi.

Ljudmila (stopi čisto blizu k Nerodi; nagajivo). Čast mi je, da vas morem prav vdano pozdraviti, gospod Neroda! (Gre par korakov nazaj in se mu globoko prikloni)

Neroda (se zopet klanja). Dober dan, gospodična — klanjam se vam! Ah! Prečastita gospodična! Velerodna gospodična! Ah —!

Ljudmila. I kaj vam pa vendar je, da tako milo zdihujete? Pa tako nekam slovesno me pozdravljate? (Roke v bok; maje z glavo.)

Neroda (plašno). Gospodična, ali veste, kaj je — kaj je pamet?

Ljudmila (se smeje).

Neroda. E — ne, ne! Oprostite mi, prosim — hotel sem vam povedati nekaj čisto drugega!

Ljudmila. No . . . kaj pa —? Strašno sem radovedna!

Neroda. Ne zamerite, vi bi se gotovo radi omožili?

Ljudmila (živo). O takoj! Danes raje kakor jutri!

Neroda. Tako je prav, gospodična! In zato vam izjavljam, da se vam ponujam za — za — moža!

Ljudmila (ploska z rokami in udari v presrčen smeh), Gospod Neroda! — Hahahaha! — Bežite no, bežite — hahahaha — to je izvrstna šala! Vi ste rojen igravec! — Hahahaha! Vi bi mene vzeli? Vi — mene? Zakaj pa niste mislili trideset let prej na ženitev?

Neroda. Ker — ker — sem čakal vas!

Ljudmila. Hahahaha! Vedno bolje! Mene ste čakali — hahahaha — še preden — hahahaha, hahahaha — še preden sem prišla na svet! (Roke na prsi). Ah — vse me že boli od samega smeha! (Sede na stolec pri zofi).

Neroda (hitro). Moje besede niso šala! Gospod papa so mi že obljubili, da mi dajo vas za ženo.

Ljudmila. Lepo vas prosim, nehajte s svojimi dovtipi! Jaz vaša žena! Veste kaj, (vstane in stopi pred Nerodo) zdaj morava pa takoj malo zaplesati! Izvolite, gospod Neroda! (Prikloni se mu po moški k plesu)

Neroda (se ji umika). Kaj pa mislite, gospodična! Jaz — jaz da bi plesal —!

Ljudmila (za njim). No, no, ljubi gospod Neroda! Eno samo polko! Lepo, lepo prosim, gospod Neroda, pojdite! (Ga ujame.) No!

Neroda. Bojim se, da vam ne stopim na nožico in ne strem prstkov!

Ljudmila. Nikar se vsaj ne izgovarjajte! (Poskuša z njim plesati in ga vleče parkrat naokolo.) La-lálalá-la-lálalá-la-lálalá-la-lá . . .

Neroda (med plesom). To ni zame, pa ni! — Ponižno vas prosim, izpustite me vendar! — Komaj že diham! — Hu! Hu! Hu! Draga gospodična, jaz se bom še prehladil! — Sapa mi pohaja, joj — joj — ojoj! (Pade na stol.)

Ljudmila. Tako? Moj mož hočete biti, pa še plesati ne znate?

Neroda. Znam že . . . pa nočem! (Si briše pot raz obraz.)

Ljudmila. Ne znate ne! O — lep ženin! Ženin brez polke! Smejjajmo se! Hahahaha! Hahahaha!

Šesti prizor.

Ljudmila. Neroda. — Drenovec z leve.

Drenovec (v sredo). Kakšne pogovore pa imata vidva? I — kaj pa je tebi, Neroda, da sopihaš tako čudno?

Ljudmila. Polko sva plesala, ali — po pravici rečeno, gospod Neroda se je le drsal za menoj. — Papa, ali si me res obljubil temu čudnemu mladeniču za ženo?

Neroda (hitro). Res, gospodična, res. (Shrani robec.)

Drenovec. Obljubil sem te mu kot svojemu prijatelju in ostanem mož beseda! Njegova boš! Vesela bodi, da dobiš tako pametnega in varčnega soproga!

Ljudmila (na jok) Ali papa —! To ni mogoče! jaz ga ne maram! (Sede k veliki mizi, si zakrije obraz z robcem in se joka.)

Drenovec. Glej jo no! Treba se ti je jokcati, punčka mala!

Neroda (se ji je približal in ji položil roko na ramo). No, no, gospodična, no, no! Ne jokajte se!

Ljudmila (se ga jezno otrese). Ne maram ga ne, in če bi bil od samega zlata! — Ah . . . raje umrjem . . . in — in . . . pokopali me bodo . . . in . . . (Se joka.)

Drenovec. Kaj pa! In zagorski zvonovi ti bodo peli (Jo oponaša.) Húhuhu — húhu . . . jemnasta vendar, kako je vse to skupaj žalostno!

Neroda (kakor prej). Ljuba moja gospodična!

Ljudmila (vstane togotno; hitro). Nič 'ljuba' ne! Nič 'vaša' ne! (Si briše oči in se siloma pomiri; samozavestno) Niso ne še svatje zbrani za naju dva! Vaša ne bom nikdar ne, slišite? (Zacepta z nogami.) Ne in ne in stokrat ne! Tudi jaz ostanem mož beseda! Klanjam se vam, mladeniški gospod ženin! (Se prikloni.) Veste kaj? Hahahaha! Plesati se učite, plesati! Hahahaha! Pa kaj plesati! Molitvenik v roke pa pokoro delat! Z Bogom, ženin brez polke! Hahahaha, hahahaha! (Odide na levi.)

Sedmi prizor.

Drenovec na desni. Neroda.

Drenovec (vzame tobačnico). No, vidiš, kakšna ti je! Ali ti nisem pravil, da je še vsa otročja? (Njuha.)

Neroda. Kako naglo se je pojokala!

Drenovec. Ona naredi vse tako hitro. To dekle ti je kakor strela! Dosti opravka boš imel z njo, preden jo ukrotiš! No — početkoma se vsaka brani.

Neroda. Bolj pogostokrat se ji bom moral pokazati; polagoma se bo potem že zaljubila vame. — Zdaj se pa priporočam. (Gre po klobuk in palico.)

Drenovec. Ostani še teh par minut do seje tukaj.

Neroda. Ne utegnem, ker moram zaradi pošte v štacuno. Toda stoj —! Nekaj bi bil kmalu pozabil! Vesela novica zate, Drenovec!

Vedno si želel dobiti kako relikvijo Napoleona prvega — in v moji hiši stanuje gospod, ki ima Napoleonov samovar. Neki Anglež mu je ponujal štirideset tisoč zanj!

Drenovec (veselo). Odloži, odloži in govori, ljubi Neroda! (Mu hoče odvzeti klobuk in palico.)

Neroda. Ne, ne, hvala lepa! Saj ti lahko vse kratko povem! Oni gospod je rekel, da bi rad pristopil našemu društvu, in jaz sem mu svetoval, da naj gre takoj k tebi s tistim dragocenim samovarjem.

Drenovec (razburjen). Hvala, hvala! (Ga prime za roko.) In kako je ime temu srečnemu možu?

Neroda. Vladimir Vernik, adjunkt.

Drenovec. Kaj —? On —! (Bega z velikimi koraki po sobi.) A — to je preveč! A — to je od sile! O ima . . . on — pa ravno on!

Neroda. Kaj se pa vendar tako razburjaš?

Drenovec (se postavi brzo predenj). Neroda! Reci mi, da sem (kratko) tepec! — Reci mi, da sem butec, lepo te prosim, Neroda! — Gospod Vernik je bil pred kratkim tukaj pri meni, in jaz — jaz sem ga tako rekoč pahnil skozi vrata. O — zdaj ga ne bo več nazaj. (Koraka zopet gori in doli.) Seveda ne . . . saj ni neumen!

Neroda. Čakaj no, Drenovec, to prav lahko popravimo. Pa jaz malo k njemu skočim in ga pogovorim, če je le doma. Stavim kaj, da se vrne precej semkaj; prej ne odjenjam.

Drenovec (mu poda roko). O ti blaga duša, ne morem se ti zardosti zahvaliti. Bodi tako dober in stori mi to. — Vidiš, jaz sem ga zavrnil, ker ne maram mladih ljudi v hišo. Saj razumeš . . . zaradi Ljudmile!

Neroda. Zaradi Ljudmile se nič ne boj! Gospod Vernik mi je sam povedal, da je že zaročen, in me prosil, naj tega ne povem nikomur, ker njegova ljubezen ne sme na dan. V Ljubljani nekje je izgubil srce, kakor mi je pravil. — Torej ni več nevaren!

Drenovec. Potem je vse dobro. Samo glej, da ga sem spraviš!

Neroda. Z največjim veseljem! Na svidenje pri seji! (Odide v sredi.)

Drenovec. Servus! Servus!

Osmi prizor.

Drenovec. — Pozneje **Ambrozija** skozi sredo.

Drenovec (sam). Da bi se le res vrnil! (Njuha) Ne verjamem... Preveč sem ga užalil, in mladi ljudje so občutljivi! — Tega je kriva le moja nagla jeza. (Shrani tobačnico; roke sklene na hrbtu.) Pa Napoleónov samovar ima! Hm... da bi bil jaz to prej vedel! — Zdaj pa le rokavice na roke, Drenovec!

Ambrozija (malomestno, staromodno oblečena, plane pred Drenovca in maha nervozno s solnčnikom). Kje pa je? O — vi sami ste ga skrili!

Drenovec (se ji umika, čudeč se). Dober dan, gospa Otrobarjeva!

Ambrozija (vedno za njim, razkačena). Naravnost k vam jo je potegnil. Ha! Mislil si je, da ga ne najdem! Dobro vem — Tukaj je! Kam se je potuhnil?

Drenovec (se umika). Kdo, gospa, kdo?

Ambrozija (za njim). Kdo! Kdo! Kaj še vprašujete! Moj mož! (Zavihti solnčnik nad Drenovcem.) Ves popoldan ga že iščem po gostilnicah in krčmah.

Drenovec (sam zase). Ta je še hujša kot jaz! (Glasno.) Gospoda Otrobarja ni bilo nič tukaj. Prosim, bodite malo bolj vljudni z menoj, saj vidite, da sem prijazen človek! (Se umika.)

Ambrozija. Zapeljivci so vsi prijazni — in vi zapeljujete mojega moža!

Drenovec (se umika). Jaz zapeljujem vašega moža?

Ambrozija (kriči). Nikar ne tajite! Čemu pa so vam tiste vaše neumne »seje«? Zato, da imate izgovor za pijančevanje! Vsi ste enaki! Toda jaz svojega moža ne pustim več v tako razuzdano družino. —

Drenovec. Oho! Dovolite mi, gospa, to je pa malo preveč!

Ambrozija (vihti zopet solnčnik). Premalo, premalo! (Kriči na vse grlo) Jaz bi jih vam vsem že dobro povedala, pa ne morem, ker sem se ravno prej od same jeze ugriznila v jezik, in pa ker sem bolna na pljučih.

Drenovec (zase). No, Bog se usmili, kadar je ta zdrava! (Glasno.) Sprejmite izraz mojega odkritosrčnega sočutja; želim vam iz vsega srca, da bi se prav kmalu ozdravili na pljučih kakor tudi na jeziku.

Ambrozija (ljuto). Kaj? Norčevali se pa ne boste z menoj! Midva se bova že še enkrat pisano pogledala! (Leti proti srednjim vratom.) Aha —! (Posluša.) To so njegovi koraki! (Se postavi na levi pri vratih)

in vzdigne solnčnik, da bi udarila.) No — le čakaj, ljubi mož! Tega dneva mi ne pozabiš zlepa!

Drenovec (hiti za njo) Stojte — lepo vas prosim! (Ji lovi solnčnik.)

Vernik (potrka zunaj).

Deveti prizor.

Ambrozija na levi. **Drenovec** na desni. — **Vernik** skozi sredo.

Ambrozija. O — le naprej! Le naprej!

Vernik (odpre vrata in ujame solnčnik, s katerim je bila zamahnila Ambrozija.)

Drenovec (srdito Ambroziji). Ali ste obsedena ali kaj! Zdaj mi je pa že zadosti vaše zabave, madame sans gêne! (Verniku.) Oprostite, dragi gospod, saj ni bilo vam namenjeno! Blagorodna gospa so se izvolili le malo zmotiti.

Vernik. Pardon, milostiva! (Se ji prikloni.)

Ambrozija (piha med tem od jeze). To sta mi vidva nalašč naredila! Vsi ste zmenjeni zoper mene! (Roke v bok.) Pa kateri možki je bil kdaj kaj prida? Za drugo niste na svetu, kakor da nas ženske jezite in mučite. (Jima žuga.) O . . . le potrpite, mi se bomo že še spet videli! (Odhaja. Obstane zopet.) To je — nesramno! (Odide v sredi.)

Deseti prizor.

Drenovec. Vernik.

Drenovec (ploskne z rokama). Hvala Bogu, huda ura je minila. (Mu dene klobuk na stojalo, prime Vernika pod pazduho in gre z njim k zofi. Med tem:) Jako drago mi je, da ste me zopet počastili, gospod Vernik! Prosim, sedite!

Vernik. Hvala, gospod predsednik! (Sede na zofo.)

Drenovec (sede na stol, Verniku na desno). Nikar mi ne zamerite, da sem bil početkoma morebiti prehladen proti vam! Moj prijatelj Neroda vas mi je dobro priporočil; zdaj sem preverjen, da niste izmed tistih mladih gadov, ki radi burke uganjajo, ampak, da imate blago srce, ki ljubi —

Vernik (hitro). Da jaz ljubim iz vsega srca — (vzdihne) Ljudmilico!

Drenovec (sumljivo). Kaj ste rekli?

Vernik. A — nič! Zaletelo se mi je, oprostite mi!

Drenovec. Gospod Neroda mi je tudi povedal, da imate Napoleonov samovar! O vi presrečni človek! Čestitam, čestitam! (Mu poda roko; veselo, razburjeno.) Kje pa ste ga dobili? In kje ga hranite?

Vernik. Doma. Naročil sem, da mi ga pošljejo sem k seji, kjer vam bom vse povedal — saj se smem nadejati, da me sprejmete v svoje »Društvo za starine«?

Drenovec. Našemu društvu bo le na čast, da bo imelo takega člana. (Potegne naočnike z nosa na čelo) Ako izvolite, vam takoj pokažem svoje starine. (Vstane.)

Vernik (vstane). Vi ste preljubeznivi!

Enajsti prizor.

Drenovec na desni. **Vernik** sredi. — **Ljudmila** z leve.

Ljudmila (rdečo rožo na prsih; vstopi hitro na levi). } (Obenem.)
Drenovec. To je moja hči *Ljudmila*. }

Vernik. Ali gospodične vendar ne bomo šteli med starine? (Se ji prikloni.)

Ljudmila (odzdravi hladno). Ali me nisi klical, papa?

Drenovec. Nisem — toda le tukaj ostani. Dobili smo novega društvenika, gospoda *Vladimirja Vernika*!

Ljudmila } (se priklonita).
Vernik }

Drenovec. Mojo zbirko si je prišel ogledat — čaj no! — kje pa so moji naočniki? (Obrnjen proti desnemu zadnjemu kotu, išče naočnike v miznici velike mize. Med tem:) *Ljudmila*, dokler jih ne najdem, pokaži ti gospodu pristavu, kar misliš, da mu bo najbolj ugajalo!

Ljudmila (komično poudarjajoč). Prosim, izvolite, gospod *Vernik*! (Ga povabi za seboj pred zofo spredaj na levo. Polaglasno) Pomisli, *Vladimir*! — Stari oderuh *Neroda* me je ravnokar zasnubil — in papa so mu me obljubili!

Vernik (nji na levi, gleda proti *Drenovcu*). Naj! — Nič se ne boj, ljubica! (Ji vzame rožo in jo sebi vtakne.) Zdajle ne gledajo sem — en poljub! — Hitro! (Jo poljubi.)

Ljudmila (se plašno ozre na *Drenovca*). Pusti me, *Vladimir*!

Drenovec (razmetava in rožlja po pre-lalu) Kam sem jih pa vendar vtaknil?

Vernik. (*Ljudmili* roko okoli vratu). Brž, brž, ljubica! Še enkrat! No! (Jo poljubi.)

Ljudmila (kakor prej). Ah, kako si ti predrzen!

Vernik. Trije morajo biti, drugače nič ne velja! (Jo poljubi) Živio!

Drenovec (kakor prej). Gospod *Vernik*, ali vas moja *Ljudmila* dobro zabava?

Vernik (navdušeno). O — izborno, divno! To se ne da popisati, gospod predsednik! Kaj takega more človek le čutiti! (Šegače Ljudmilo z njeno kito po obrazu.)

Ljudmila (se tiho smeja).

Drenovec (kakor prej). Veseli me, da se ne dolgočasite! To so zanimljive stvari, kaj ne?

Vernik (ognjevito). Prezanimljive! (Prime Ljudmilo obraz v obe roki in ji gleda v oči.) Jaz bi jih ves dan gledal in občudoval — (jo objame) — in pritiskal na srce. (Se poljubujeta s prav čvrstimi mlaski.)

Drenovec (se naglo obrne proti njima). Ljudmila, Ljudmila — ali mi ne greš?

Ljudmila }
Vernik } (skočita narazen, še predno ju je videl.)

Drenovec (žuga Ljudmilo). Ali že spet bonbone ješ? Kaj bo pa gospod Vernik mislil o tebi, ti' sladkosneda! — Pomagaj mi, da najdeva naočnike!

Ljudmila. Hahahaha! Saj jih imaš nad očmi, na čelu!

Drenovec (potegne naočnike na nos). Ti presneta reč vendar, saj je res! Ali mi nisi mogla tega prej povedati? — Tako, gospod adjunkt, zdaj pa lahko takoj začneva! Ljudmila, ti pa pojdi in pripravi vse za sejo; moji člani pridejo takoj! (Vzame kaseto z mize.)

Ljudmila (se prikloni in odide na levi). }
Vernik (ji namežikne). } (Obenem.)

Drenovec. Tukaj imam redke dragocenosti. Vse pristno! (Odpri kaseto, bere z lista na pokrovu in pokaže vsako stvar.) Vodnikov svinčnik! — Valvazorjeva rokavica! — Tintnik, ki ga je zagnal Martin Luther za satanom! — Pero Shakespearjevo! — Šivanka kraljice Kleopatre! — Manšeta kralja Menelika! — In Kolumbovo jajce! Kaj pravite?

Vernik. Jaz ne morem najti pravih besed in se samo čudoma čudim! Čestitam vam, da hranite take redke posebnosti!

Drenovec. O — saj imam še več takih stvari. Pa kaj je vse to proti Napoleonovemu samovaru! — Toda — (Posluša.)

(Krepki koraki in glasne besede za odrom)

Vernik. Nekdo prihaja.

Drenovec (veselo). Aha —! To so udje našega društva! (Dene kaseto nazaj, pogleda na uro.) Pet je! (Odpri srebrnja vrata.) O — dobro došli! Izvolite, gospoda!

Dvanajsti prizor.

Drenovec. Vernik. — Skozi sredo: **Neroda, Jesihar** (rdečega vinskega obraza, štrleče, kratke, sivkaste brade; pipo v žepu, predolgih hlač) in **Otrobar** (cilinder po strani, dolgih pesniških las, visečih brkov, z rdečo kravato, črno suknjo z dolgimi škrici, z modrim ali kariranim telovnikom, z belimi hlačami, desna hlačnica je zadaj za črevelj zatlačena, črevelji rumeni; glavo drži po strani ali kvišku, kadar govori; genialno, vzvišeno kretanje). Pozneje **Ljudmila** z leve.

Neroda (sladko). Sluga sem! (Na levo.)

Jesihar (vinjen, ne pretirano; hodi široko; govori razgrajalno). Dober dan, slavni ljudje! (Na desno.)

Otrobar (tudi nekoliko natrkan; se med tem odkrije in vrže lase nazaj na tilnik; na desno spredaj).

Vernik. Dober dan! (Na levi spredaj).

Stoje:

Drenovec

*

Jesihar * * Neroda

Otrobar * * Vernik

Drenovec (predstavlja). Gospod Vernik, adjunkt — gospod Jesihar — gospod Otrobar!

Jesihar. Jaz sem zmeraj v opoziciji in uganjam obstrukcijo!

Otrobar (počasi, mirno in dostojanstveno; desnico na srce).

Jaz sem tisti čudni duh,

Ki je poln predpustnih muh! (V sredo, proti občinstvu.)

Od nog do glave

Prav zale sem postave,

Pisane in bele. — (Kazavec na čelo.)

Kako bom soldat,

Ko dan se zaznava? (Obraz proti stropu.)

To mi, ljub'ca, povej, povej! — (Stresa glavo, brani z roko.) In ne šivaj

Sarafana več! (Obstane nepremično. Pozneje se prikloni.)

Vernik

Jesihar

Neroda

(obenem) Dobro, gospod Otrobar! Dobro! Prav dobro!

Drenovec (Verniku) Gospod Otrobar je največji pesnik našega mesta in govori samo v verzih že priznane veljave. Le v najhujši sili

si pomaga z izvirno prozo. — Zdaj pa prosim, gospoda moja, odložite in sedite! Vino bo takoj tukaj.

(Odlože na stojalo.)

Jesihar. Pet litrčkov dobre merice sva ga že danes popoldne z Otrobarčkom, toda moja žeja — ostane stanovitna in značajna, kakor nalašč za dober zgled.

Sedejo za veliko mizo:

Jesihar * * Vernik (na gornjem koncu)

Drenovec * * Otrobar

Neroda *

Ljudmila (z leve s štefanom vina in kozarci). Dober dan, gospoda! Tukaj sem vam prinesla vina, da bodo vaši govori tekli tem gladkeje! (Verniku na levi; postavlja na mizo, nataka; med tem: O — gospod Otrobar! To je pa kaj lepo, da ste nas obiskali tudi vi!

Otrobar. Sem dolgo upal in se bal! (Plašno.)

Slovo težko sem ženi dal. (Vstaja.)

Raztresene sem ude zbral

Trudne — pozne — ure že . . . (Tleskne s palcem.)

Bliz Triglava

Čolnič plava,

Solnce mrka,

Luna trka,

Da ne morem . . . spat' doma! (Sede.)

Ljudmila

Vernik

Drenovec

Neroda

(mu ploskajo). Dobro, prav dobro! (Smeh.)

Ljudmila (stiska skrivaj Verniku roko.) Hahahaha! Saj vendar ni še tako pozno, gospod Otrobar!

Otrobar. Luna sije . . . (Vstaja, se opira na mizo.) Noč je temna!

Kralj ubežni iskre kuje,

S konja skoči — in umre! (Se prikloni in sede.)

Vsi (se mu smeja in ploskajo).

Ljudmila (razdeli kozarce). Ta je vaš, gospod Otrobar! — Zdaj pa nočem več motiti. (Se prikloni, odide na levo.)

Trinajsti prizor.

Prejšnji brez Ljudmile.

Otrobar (vstane vzdigne kupico). Kedor je možak,

Strupene se kupe ne brani!

Vsi. (vstanejo, trkajo s čašami). Živio! Slava našemu društvu! Živio!
(Pijo, sedejo.)

Drenovec (vstane, potrka s kozarcem na mizo). Slavni zbor! Potrjujoč sklepčnost, odvarjam petnajsto redno sejo našega »Društva za starine« in vas prisrčno pozdravljam. Besedo ima naš podpredsednik, tajnik in blagajnik, gospod Neroda, da nam prebere zapisnik prejšnje seje. (Sede, nalije kozarce.)

Neroda (liste pred seboj. svinčnik v roki; vstane). Velesijajni zbor naj mi blagovoli oprostiti, da sem pozabil spisati zapisnik. Prihodnjič ga prinesem z današnjim vred. (Sede.)

Drenovec (vstane). Slavni zbor! Javljam vam, da želi pristopiti našemu društvu nov član, gospod adjunkt Vernik. Ako ima kdo od vas kaj zoper to omeniti, naj vstane. — — Ker so vsi zadovoljni, pozdravljam našega mladega uda in upam, da se bo kmalu udomačil v našem krogu in nam vrlo pomagal pri naši težavni nalogi.

Vsi (kakor prej).

Štirinajsti prizor.

Prejšnji. — Ljudmila z zavitkom skozi sredo.

Ljudmila. Oprosti, papa! (Verniku na levi.) Nekdo je prinesel tole za gospoda Vernika. (Odda zavitek Verniku.)

Vernik (vstane, izmota iz zavitka samovar in ga da Drenovcu). Prosim, gospod predsednik — Napoleonov samovar! (Sede.)

Drenovec (vstane, ogleduje spoštljivo samovar; razburjeno). Slavna gospoda! Na veliko čast in nepopisno veselje mi je, da vam morem javiti veselo novico!

Āesihar. Čujmo! Čujmo! (Naliva pridno Otrobarju in sebi.) Posluh!

Drenovec (ginjeno). Ta dan bo zapisan z zlatimi črkami v zgodovini našega društva, ki tako bujno procvita in se tako rapidno širi, kakor smo videli ravnokar danes. Zastonj bi se trudil izraziti čuvstva, ki me navdajajo. Razodenem naj vam le, da je to — sam — pravi — Napoleonov samovar!

Neroda }
Jesihar } (glave skupaj; ogledujejo samovar) A! A! A!
Otrobar }
Ljudmila } (si namežikujeta med tem).
Vernik }
Neroda (desnico kvišku). Prosim besede!
Drenovec. Imate jo! } (Obenem.)
Ljudmila (odide na levi). }
Jesihar. Živio konec! Živela obstrukcija! Živela opozicija! (Pije.)

Petnajsti prizor.

Prejšnji brez Ljudmile.

Neroda (vstane; govoreč trka s svinčnikom na mizo). Velestijajni zbor! Po društvenih pravilih smo vsako relikvijo temeljito preiskali, je li res pristna ali ne? Šče potem jo je sprejel, oziroma kupil naš častiti gospod predsednik za zbirko. (Sede.)

Vernik (vzdigne desnico). Prosim besede!

Drenovec. Izvolite! (Gladi samovar.)

Vernik (vstane). Zahvaljujem se vsem skupaj za prijazni sprejem v društvo in prosim, da otvorimo debato o pristnosti Napoleonovega samovara.

Jesihar (pije z Otrobarjem). Živio konec! Živio konec!

Drenovec. Otvarjam debato. Kdo želi govoriti? (Napolni kozarce.)

Jesihar (kriči). Jaz, jaz! — Jaz sem generalni govornik, pro!

Drenovec. Gospod Jesihar, tajnikov namestnik in revizor, bo govoril.

Jesihar (vstane). Namreč — slavna gospoda! Ako dobro premislimo vse, kar smo danes slišali, precej vidimo, da ne more biti drugače! To se vam gotovo čudno zdi — meni pa še bolj! Zato hočem danes govoriti o važnih razmerah, sebi na veselje in domovini na čast!

Neroda (vmes). Ali pa tudi narobe!

Jesihar. Tudi narobe bom govoril, ker sem Jesihar in imam besedo. Glavna stvar je, da vam povem kaj lepega, kar ni za vsaki dan! (Vzdigne kupico.) In v to dvigam čašo in kličem: Bog nam daj zdravje in pravo pamet! (Izpije.)

Vernik. Izborno! Čestitam!

Drenovec (maje z glavo). Kdo želi besede? — Gospod Otrobar, naš knjižničar in revizor, ima besedo.

Otrobar (vstane). Naš maček je ljub'co imel,
Lepo ji je žvižgal in pel! (Patetično.)
Prišel je domu ves zaspan —

Drenovec. Prosim, bolj stvarno!

Otrobar. Prišel je domu ves zaspan,
Razpraskan in pošvedran,
Ko mežnar odzvonil je dan! (Tleskne s palcem. sede)

Fesihar (si nalije med tem). Prosim, jaz še nisem vsega povedal!
(Vstane.) Namreč — slavni zbor! Komaj se pogreta kultura iznebi precejene zarobljenosti, že čutimo navdušeno božjast naših bližnjih občutkov v oblicah — kakor tudi oglata špirala absolutnega napredka ne sme iztrohniti v črne zemlje hladnem krilu, zakaj to vse skupaj (udari na mizo) je največja neumnost, katero si moremo misliti, in v to ime dvigam čašo (dvigne kozarec) in kličem: Živio konec! (Izpije in sede.)

Drenovec. Prosim, bolj stvarno!

Neroda. Tamle samo pijo; da bi pa kaj pametnega bleknili, tega pa ne!

Otrobar (vstane; jovialno). Naša! — Naša —

Drenovec. Posluh, gospoda!

Otrobar. Naša mačka je mlade imela,
Enkrat štiri, enkrat pet —

Fesihar. Konec debate!

Drenovec (hitro). Ako gospod govornik noče govoriti stvarno, mu bom moral odtegniti besedo!

Otrobar (maha z rokami). Ha, prišel je stari maček — (Tleskne s palcem, sede.)

Fesihar. Živio konec! (Naliva.)

Drenovec. Ker gospod govornik govori le o nekih mačkah namesto o Napoleonovem samovaru, mu vzamem besedo. — Gospod Vernik, prosim!

Vernik (se je med tem skrivaj smejal, naposled roko vzdignil; vstane). Gospoda moja, oprostite, ako moj govor ne bo tako dovršen, kakor so bili vaši. — Znano vam je, da je bežal Napoleon I. po zadnji bitki ob Berezini na malih saneh nazaj na Francosko. Mraz, naponi, bolezni, kozaške sablje, vse to mu je uničilo velikansko armado.

Otrobar. Al' dneva ne pove nobena pratka;
Molče trobenta pesem sladka,
Da noč in dan dolgost je kratka! (Tleskne.)

Drenovec. Prosim, da gospoda adjunkta ne motite! (Napolni kozarce.)

Vernik. Napoleóna je hudo zeblo, in zato si je večkrat čaja skuhal v temle samovaru, katerega je pozneje blizu meje zamenil za druge stvari nekemu poljskemu kmetu. Od tega pa je dobil samovar moj stari oče.

Drenovec. Izvrstno! Samovar je pristen! Živio! (Vzdigne kupico.)

Vsi (vstanejo, trkajo, pijo). Živio! Živio! Slava!

Šestnajsti prizor.

Prejšnji. — **Ambrozija** skozi sredo.

Ambrozija (pri vratih, roke v bok, gleda jako srdito).

Otrobar (obsenči oči z roko, kakor da bi se mu bleščalo; navdušeno).

Prišla devica rajske je lepote! — (Tleskne s palcem.)

Žlahтна roža Rozamunda,

Kaj pa je tebe treba bilo? (Vstaja počasi.)

Ambrozija (predenj). Kaj imaš tukaj opraviti? Kje imaš ves denar?

Otrobar. Šel je po svetu, Bog ve kam,

Tebe in mene ga je sram!

Drenovec. Oprostite, gospa, vi motite našo sejo! (Resno.) Gospod Otrobar je redni član našega »Društva za starine« in se tukaj z nami vred posvetuje —

Otrobar. — V sloveči pravdi od oslovske sence. (Kima.)

Ambrozija. Lepo društvo je to! (Otrobarju.) Takoj se izbrišeš iz te zapeljive tovarišije! Ves dan samo piješ in postopaš! Sram te bodi! (Drenovcu.) On je izbrisan!

Fesihar (se je med tem vselej smejal, kadar je kdo nehal; nazdravi Ambroziji s kupico). Živio konec!

Ambrozija (Jesiharju). Kaj? (Kriči na vse grlo.) Zapeljivec! Sramujte se!

Fesihar (jezno). Mene pa že ne boste zmerjali, saj nisem vaš mož! Slavni zbor! Nujno predlagam, da sprejmemo častljivo Otrobarico z Napoleonovim samovarom vred med stare relikvije.

Ambrozija (razkačena; hitro Otrobarju). Ako nisi v petih minutah doma, že veš, kaj te čaka! (Zažuga, odide skozi sredo).

(Sedejo.)

Otrobar (stoji). Slavni zbor! Moja mila ženica — mi je blagovolila — ravnokar — vljudno naznaniti, da me čaka doma — delikatno pečen — kopun in zeljnata salata. (Se ziblje, vinjen; govori v presledkih.) Uvažujoč veliko važnost tega — nepričakovanega kopuna — upam, da — se boste — akomodi (poudarja težko vsaki zlog) akomodirali — mojemu naziranju — in blagohotno — oprostili, ako grem — večerjat. (Ob presledkih spušča glavo trudno na prsi.) Na svidenje! (Odide se opotekajoč po cilinder in skozi sredo.)

<i>Vernik</i>	}	(obenem). Na svidenje! Na zdar!
<i>Drenovec</i>		
<i>Neroda</i>		

Sedemnajsti prizor.

Jesihar. Drenovec. Neroda. Vernik.

Jesihar. To je zdrava fantazija! Doma ga bo žena lasala, on si bo pa mislil, da kopuna je!

Drenovec. Prosim, gospoda! — Želi še kdo besede?

Jesihar. Kaj pa! (Vzdigne roko, vstane, se odkašlja.) Namreč — slavni ljudje! Mi smo se danes tukaj — zbrali! (Pri besedi »zbrali« udari vselej po enkrat z roko na mizo, vsaki pot močneje.) Ali uganete, kaj da premišlujem zdajle, ko takole tukaj stojim sredi našega društva? — Tole premišlujem, da smo se mi prav veličastno — zbrali na tem kraju! In jaz lahko nadaljujem svoje premišljevanje in vam priporočam, da se tudi jutri zopet — zberemo! Pa . . . zakaj smo se mi danes tukaj — zbrali? Tako vprašam morebiti po pravici, jaz, Juri Jesihar, ki tudi nekaj vem, čeprav nisem študiral na Dunaju, ker sem doma ostal. Navzlic temu mi ne bo nihče oporekal, da smo se na ta in ta način tukaj — zbrali! In jaz upam, da se nismo zadnjič — namreč tukaj — zbrali!

Neroda (nevoljno). Saj vemo! To smo že desetkrat slišali! Jaz nočem zapisovati takih neumnosti! — Na dnevni red!

Jesihar. Kaj ste slišali? Tukaj smo se — zbrali, pa nič ne pomaga!

Drenovec. Prosim, govorite stvarno! (Vzame zvonec.)

Jesihar (se ujezi). Zbrali smo se, pa je! Ali ni to stvarno? Ali ni to resnica? Neroda mi je nevoščljiv, da znam tako lepo govoriti! In resnice noče nihče slišati! Resnico in pravico zatirate! O — hanba! Živela opozicija!

Drenovec (zazvoni). Prosim, le mirno! Saj ste nam že povedali, da smo se zbrali. Dobro. Torej naprej!

Jesihar (vedno bolj razjarjen). Naprej! Naprej! — Kaj naprej! Položimo roko na srce in vprašajmo se drugič in povejmo enoglasno, zakaj smo se mi pravzaprav danes tukaj —

Neroda. Mož se ga je pošteno nalezel!

Jesihar. Kaj? Nalezel? (Plane proti Nerodi.) Ti preklicani oderuh, ti mi očitaš kapljico vina, ki še tvoja ni? Vidite, kako se drži! Kakor čuk na palici!

Vernik (vstane, stopi k Jesiharju).

Drenovec (zvoni med tem). Mir, slavni zbor!

Neroda (vstane, maha z roko). Vrzite ga ven, pijanca!

Jesihar. Ti kvatrna kavka! Slepár! Goljuf!

Drenovec (zvoni). Mir, slavni zbor! Mir!

Vernik (drži Jesiharja). Gospod Jesihar! Gospod Jesihar!

(Obenem.)

Jesihar (se oprostí; k stojalu). Zdaj še mene izbrišite! Jaz sem razžaljen! (Vzame klobuk; pri vratih.) Zbrali smo se pa vendarle! (Odide v sredi.)

Osemnajsti prizor.

Prejšnji brez Jesiharja.

Drenovec. Slavni zbor! Ako se zdaj nekoliko ozremo naokolo, takoj z žalostjo opazimo, da nas je zmeraj manj. Prosim torej, da se to ne ponovi, če ne nas bo kmalu premalo!

Vernik. Gospod Drenovec! (Vzame samovar.) Da vas nekoliko odškodujem za bridke današnje izkušnje, vam poklanjam Napoleonov samovar v dar! (Mu da samovar.)

(Med sledečim razgovorom se postavijo sredi odra tako, da stoji *Neroda* na desni, *Drenovec* sredi in *Vernik* na levi.)

Drenovec (razburjen; jako veselo). Ali je mogoče! (Vzame samovar; Verniku na desno; ginjeno.) O — kako naj vam to povrnem! Zdaj je moja zbirka popolna! Nobene stvari ne sprejemem za takim darilom več vanjo. To je najlepši dan mojega življenja! Stotera vam hvala, gospod pristav! Vi ste mi ljubši kakor pravi rodni sin!

Vernik (resno). Gospod Drenovec! (Si podasta roke.) Vzemite me torej vsaj za zeta! Jaz ljubim Ljudmilo in ona mene.

Neroda (plane pokoncu, stopi Drenovcu na desno.) Kaj? Za ta zanikarni samovar? Bog ve, kdo ga je imel, samo Napoleon ne!

Drenovec (svareče). Pazi, Neroda, kaj govoriš! To je pravi Napoleonov samovar!

Neroda (obupano). Humbug! Napoleon ga niti videl ni nikoli nikjer! Nikar se vendar ne daj tako grdo goljufati, Drenovec! Komur je kaj treba, pa ti prinese kaj starega železa ali druge šare in te naláže, da si rumen in zelen!

Drenovec (hladno). Že prav, gospod Neroda, zdaj mi je pa dosti! Najino prijateljstvo je pri kraju! Obljubil sem vam Ljudmilo tako gotovo, kakor si ostaneva prijatelja. (Mrzlo.) Tedaj ne boste nikdar moj zet!

Neroda (jezno, na ves glas). Gospod Vernik, vi ste se že v Ljubljani zaljubili!

Vernik (mirno, z nasmehom). Da! V gospodično — Ljudmilo!

Neroda (naredi neumen obraz). A-a! (Silno srdito.) Izbrišite me iz društva! (Odide hitro v sredi.)

Drenovec No, no, prava reč! Pa nove člane dobimo! Ha! Ha! To je osveta.

Devetnajsti prizor.

Drenovec na desni. **Ljudmila** z **Vernikom** na levi.

Vernik. Druge člane, da, gospod Drenovec! Ljudmila in pa jaz hočeva osnovati novo društvo in vas prav lepo prosiva, da nama blagohotno dovolite to nujno ustanovitev!

Ljudmila (skoči Drenovcu okolo vratu; proseče). Ah . . . ljubi, ljubi papa!

Drenovec (se je brani; na smeh, hudomušno). Kje pa imata pravila?

Vernik (hitro). V srcu —!

Drenovec. Ljudmila, ti me še zadušiš! Pusti me . . . vendar . . . saj vama — dovoljujem!

Ljudmila (skoči k Verniku). Vladimir! (Ga objame.)

Vernik. Zdaj vas pa kar enoglasno imenujeva za našega častnega člana! (Se mu prikloni in mu poda roko.)

Drenovec. A — to je pa preveč! Kako sta vendar vidva dobra z menoj! Hvala lepa! Hvala lepa!

Ljudmila } (se z glasnimi mlaski prav prižno poljubljata).
Vernik }

Drenovec (jima žuga). Aha —! Aha —! To so torej tisti vaši — bonbončki!

Dvajseti prizor.

Prejšnji. Skozi središ **Otrobar**, na desnem komolcu in kolenu oprasen, cilindar po strani; oči miže, na obrazu mu igra blaženo top nasmeh, desna roka visi mrtva ob strani. **Jesihar** maha z levico.

Oba držita drug drugega nerodno pod pazduho in se opotekata proti sredi odra.

Jesihar (precej, ko vstopita). Namreč . . . slavni ljudje —!

Drenovec. Ojoj —! Ta nesrečni človek bo že zopet govoril, govoril! (Si zamaši ušesa z rokami in se obrne v stran).

Ljudmila
Vernik } (se jima smejata).

Stoje:

Otrobar*	*Jesihar
Drenovec*	*Ljudmila
	*Vernik

Jesihar (široko razkoračen, tleskne s palcem; navdušeno). Zbrali smo se pa vendarle! Živio konec!

Po besedi »zbrali« jame padati zagrinjalo.

Moja maksima.

Od mehkih rok, od belih rok
Kot Laokoont ovit
Pijem strastno iz ust ji strup
Kot sladki pikolit,

V očeh ji niso Kerubim
In niso Serafim,
In Lucifer samo, jaz
Njegov sem pobratim.

Kako žari obrazek ji
Kot v dnu pekla plamen,
A jaz v tem plamenu gorim
Na veke pogubljen.

Pač lepa, rajska kača si,
Mehka in živa ti,
In blaženstvo je, ljubica,
S teboj prebivati.

Pa bodi, kača, ljubica,
A jaz Laokoont,
Trojanci pa zijajo naj
Na nas in Helespont.

Zor,

Spomini na Janka Kersnika.

Spisal dr. Fr. Zbašnik.

II.

(Konec.)

dor bi iz moje gostobesednosti sklepal, da sva s Kersnikom Bog zna koliko občevala, bi se zelo motil. Preživela sva le semtertja kratko četrto ure skup, bodisi, da je zanesel mene kak uraden poset na Brdo, bodisi, da se je zglasil on v moji pisarnici, kadar je prišel po kakem opravku v Kamnik, zlasti kadar se je udeležil seje okrajnega šolskega sveta.

Ob takih prilikah pa sva si dopovedovala s prav nervozno naglico drug drugemu, kar sva si imela povedati, in tega navadno ni bilo malo . . .

Najdalj časa sem prebil z njim skup že potem enkrat, ko nisem bil več v Kamniku, temveč v Radovljici. Radovljica je gotovo lep kraj, in pogled na veličastne gorenjske velikane morda od nikoder ni lepši, nego baš od ondod; vendar pa je mene še vedno vleklo nazaj v priljubljeni mi Kamnik. Prvi kratki dopust, katerega se mi je posrečilo izprositi, sem porabil, da sem krenil tja, kjer sem bil preživel tako lepa leta. Tudi izvirek kamniške Bistrice, dasi sem ga videl že večkrat, sem hotel spet enkrat obiskati. Baš ta moja namera pa mi je naklonila srečo, da sem se zopet sestal s Kersnikom. Bivši okrajni sodnik v Kamniku in sedanji svetnik v Ljubljani, gospod Julij Polec, je v naglici aranžiral ves izlet ter hkrati pozval Kersnika, da naj se nam pridruži. In res je dospel na veliko veselje moje določeni dan na vse zgodaj v Kamnik s svojim bratrancem in, če se ne motim, z dvema sinkoma. Tako smo se vzdignili na pot: vseh skupaj deset oseb.

To je bilo v sredo dne 6. septembra 1893. leta. Dan je bil krasen, da si nismo mogli krasnejšega želeti. Planinski zrak je bil čist in krepek, in ko sem ga srkal vase, se mi je zdelo, kakor bi mi tekla sveža studenčina po grlu v pljuča in prsi. Snežniki so bili čisti, da jih je bilo veselje gledati. Ni čuda torej, da se nam je brala vsem zadovoljnost in radost na obrazu . . .

Kersnik je bil ves čas našega potovanja nenavadno vesel in dobre volje. Govorili smo o vseh možnih stvareh, a pred vsem

seveda smo se divili raznim prirodnim krasotam, ki so se odpirale našim strmečim očem. Zamudili smo se nekoliko na mostovžu, ki drži čez peneco se Beło, posetili seveda divjeromantični »Predasel« ter se čudili moči vode, ki je ondi prejedla živo skalo ter si izlizala skoz sam kamen tako globoko strugo. Tudi na Kraljev hrib smo stopili.

Kraljev hrib je neznatna visočina, na katero dospeš s steze, ki vodi v Bistrico, prej nego v petih minutah.

Poprej so hodili ljudje leta in leta k izvirku Bistrice, ne da bi bil kdo vedel za ta krasni griček, in zasledili so ga šele pred nekoliko leti, ko so postavili na njem lovsko kočo.

Kdor obišče kamniško Bistrico, naj nikar ne zgreši tega grička! Z njega se ti odpre vprav čaroben razgled na bližnje gorske velikane. Dočim se kažejo od daleč s planjave samo sivi vrhovi snežnikov, jih vidiš s Kraljevega hriba prav od vznožja, in ne moreš se načuditi velikosti, s katero se dvigajo od tal naravnost proti nebu. Odtod tudi lahko prav presodiš razsežnost Kamniških planin, ko imaš pred očmi obenem njih vznožje in grebenje . . .

Na Kraljevem hribu — kjer stoji, kakor že omenjeno, lovska kočica — smo se mudili precej dolgo; kar nismo se mogli nadiviti velikanskim krtinam, ki so kipele tu pred našimi očmi v sinje visočine, in šli smo šele dalje, ko smo si jih bili natanko ogledali skozi daljnoglede.

Pravo veselje pa se je pričelo seveda šele pri izvirku, kjer se nismo krepčali samo z ledeno, kristalno-čisto Bistrico, temveč tudi z rujnim vincem, katerega smo imeli morda več s seboj, nego je bilo neobhodno potreba.

Preživeli smo nekaj prelepih ur v krepilnem gorskem zraku in v prekrasni naravi. Brezčuten bi moral biti, komur tu ne bi prekipovalo radosti srce, in kogar ne bi prešinjala zavest o veličastvu stvarstva. Na eni strani te poživlja pogled na nebotične višave, na drugi strani ti venomer bije na uho bobnenje bistrega potoka, prijetno te mameč.

Vdali smo se popolnoma prirodnim užitkom. Kar valjali smo se pred kočico po travi v neki dobrodejni strplosti ter srkali in srkali ta nebeški zrak, ki nam ga je donášal prijazen vetrc doli z jasnih višin.

Le prehitro nam je potekel čas . . .

V planinski koči, ki stoji pri izvirku Bistrice, je tudi knjiga za tujce, v katero smo se uvekovečili tudi mi. Celó naravno je bilo, da nas je v tem divnem kraju obsenčil duh poezije; in tako je na-

pisal menda najprej Kersnik par vrstic v knjigo, za njim pa še jaz to-le četvervrstično kitico:

Na ustnih smeh, a v srcu bol,
Nastopam zopet pot nizdol!
Sicer grem v lepe kraje,
A tu ostal bi raje . . .

Kersnikovih vrstic se ne spominjam več. A toliko vem, da je dal v njih duška svoji izredni veselosti ter izrazil z njimi željo, da bi mogel še več tako lepih dni preživeti tukaj . . .

Od tistikrat nisem bil več v kamniški Bistrici. Kadar pridem zopet tja, si gotovo prepisem Kersnikovo kitico. Toda bojim se skoro tiste poti! Kako živo mi bo Kersnik pred očmi in kako mi bo kalila veselje zavest, da njega ni več med živimi! . . .

Iz Bistrice nazaj grede sva imela s Kersnikom literarne pomenke. Natančneje sva govorila tačas o povesti »Jara gospoda«, ki je baš izhajala . . .

* * *

O svojem slovstvenem delovanju Kersnik navadno ni rad na dolgo in široko razpravljal; name je napravilo celo vtisk, da o njem sploh ne govori rad. Vendar pa je včasih kar sam od sebe kaj izdal . . .

Ko je pisal svojo povest »Rožlin in Verjanko«, so dohajala uredništvu »Ljubljanskega Zvona« vprašanja, zakaj je povest tako naslovljena. Tudi jaz si nisem vedel tega naslova prav tolmačiti in zelo rad bi bil vedel, kako namerava pisatelj spraviti v sklad vsebino povesti z nje naslovom . . .

Zato si nisem mogel kaj, da ga ne bi bil nekoč vprašal:

»Kako pa nameravaš končati to . . . ?«

On me pogleda tako nekako dvomljivo, privzdigne nekoliko rame, se zasmije takisto po svoji navadi in, zasukavši se od desne na levo — kar je med pomenkom često storil, mi reče:

»Zakaj vprašuješ?«

»No — naslov!«

»Da, naslov!« reče in se popraska. »Ta mi dela zdaj preglavico! . . . »Te težave se iz početka nisem nadejal . . . Zdaj še nič ne vem, kakšen bo konec . . .«

»Stvar se bode morala skoro tragično izvršiti,« pripomnim jaz.

»Mislil sem že na dvoboj,« odgovori on, »a tega dvoboja je že povsod preveč!« . . .

V tem hipu se oglasi nekdo drugi, ki je bil priča tega pogovora, ter pove svoje mnenje glede konca povesti, a Kersniku ta po-

menek hkrati ni več ugajal; obraz se mu stemni, in skoro nejevoljen odvrne:

»A! Bom že videl . . .«

Glede iste povesti mi je pripomnil pri drugi priliki:

»Začel sem jo pisati neposredno pod vtiskom, ki ga je napravil name Tolstega roman »Vojna in mir«.

Jaz ga v prvem trenutku nisem razumel, kajti med »Rožlinom in Verjankom« pa »Vojno in mirom« nisem mogel najti niti najmanjše sličnosti, a stvar se mi je razjasnila takoj, ko je še pristavil:

»Tu sem hotel enkrat pokazati ljudi take, kakršni so v resnici...«

Bodoči ocenjevatelj Kersnikovih spisov naj to izpoved Kersnikovo uvaži pri sodbi, ki mu jo bo izreči o prejšnjih in poznejših njegovih delih! —

O »Jari gospodi«, o kateri sva govorila, kakor sem že gori omenil, pri tistem izletu v kamniško Bistrico, mi je razodel, kaj je namerjal z njo, to se pravi, izdal mi je namen, ki ga je imel, piščoč to povest, zlasti pred očmi.

Sicer pa to ni edina Kersnikova povest, ki je tendenciozna, toda znal je pisati Kersnik tako, da je dosegel sicer vselej popolnoma svoj postranski namen, a čitatelju svoje tendencije vendar ni nikdar vsiljeval, in vsaka njegova povest ima, tudi ako odšteješ in ne razumeš Kersnikove posebne tendencije, sama ob sebi dovolj absolutne, umetniške vrednosti. —

Manjše povesti je posnel Kersnik navadno po resničnih dogodkih.

V povesti »Kako je stari Molek tatu iskal« je naslikal nekega kmeta iz Moravške doline, katerega sem tudi jaz dobro poznal, tako izborno, da sem takoj vedel, ko sem prebral povest, koga je imel pred očmi; ko sem ga nekoč vprašal, sem-li pogodil pravo, mi je smeje se pritrnil.

Sujet za »Kolesarjevo ženitev« mu je dal bivši okrajni glavar W.; povedal mu je nezgodo, ki ga je bila nekdanj doletela, ko je kolesaril, in Kersnik jo je porabil za omenjeno povest, katero je poslal najprej »Družbi sv. Mohorja«; toda tam niso prav vedeli, kam z njo, in so mu jo vrnili. Kersnik je meni nasproti sam priznal, da ni prav primerna za omenjeno družbo; nato je bila natisnjena v »Zvonu«.

O »Očetovem grehu« mi je znano toliko, da se mu je rodila ideja za to povest nekoč, ko je bil na lovu. Ko sem mu radi te povesti čestital, mi je pravil z vidnim veseljem, da mu je došlo radi nje od raznih strani priznanje, a pri ti priliki mi je razodel, da namerava sedaj zapustiti kmetiška tla ter poseči zopet v višje kroge.

Tačas nisva slutila ni jaz ni on, da je bil »Očetov greh« nje-gova labodnica! —

Da je Kersnik snoval še razne načrte, in da bi bil obogatil naše slovstvo še z marsikaterim lepim delom, o tem ni dvojbe. Sam mi je povedal, da namerava spisati veselo igro; hotel je izdati tudi, za piruhe, kakor je opomnil, zbirko krajših povestic, katere je imel v duhu menda že vse zasnovane in jih je bilo treba le še spisati . . .

Najdalje in najtemeljiteje pa se je bavil v mislih z »Desetnico«, ki je imela postati, kakor mi je večkrat zatrjeval, njegovo poglavitno delo. Je li nosil vso snov za ta svoj roman samo v glavi, ali pa so se ohranile tudi kake beležke, mi ni znano. Vsekakor bi bilo jako obžalovati, če bi bil vzel Kersnik vse, kar je imel za to delo že zbranega in osnovanega, s seboj v hladni grob . . .

Ker je Kersnik l. 1894. odložil pero tako naglo, tako nepriča-kovano, se je vnela o tem neka polemika v naših časopisih . . . Jaz sem govoril z njim o ti stvari, in sicer mi je povedal sam od sebe, ne da bi ga bil vprašal, vzrok, zakaj se je odtegnil »Zvonu«. Žalilo ga je namreč, kakor mi je rekel, da se je izvršila izprememba pri »Zvonovem« uredništvu brez njegove vednosti.

Dasi s tem še ni naravnost ovržena trditev onih, ki pravijo, da se Kersnik ni zlagal z novostrujarji, se pa iz njegove izpovedi vendar le da kolikor toliko odločno sklepati, da ni nehal pisati radi tega, ker je krenil »Zvon« pod novim uredništvom na nekoliko drugo pot, nego jo je hodil dosedaj. To spričujejo tudi vrstice, ki mi jih je pisal lani o novem letu. Želeč mu veselo novo leto, sem ga jaz iz-podbujal, naj se oglasi zopet v »Zvonu«. Odgovoril mi je iz Kranja, kjer se je tisti čas mudil radi bolezni, ter med drugimi rečmi o ti stvari pisal doslovno tako-le: »Letos že spet kaj spišem, dosedaj sem bil pa res tak, da se mi ni čisto nič ljubilo«. —

Iz tega je razvidno, da se mu je bila nejevolja že poglela, in da se ni ravno pomišljal stopiti v kolo novostrujarjev . . .

* * *

Nekaj, kar mene posebno zanimlje, kadar čitam kak slovstven proizvod, je vprašanje, kako je prišel pisatelj na dotično idejo. In vedel bi rad, kako je vršil in popolnjeval svoje delo; je li imel idejo, preden je prijel za pero in začel pisati, že popolnoma v duhu zasnovano, ali pa si je ustvaril najprej le v glavnih potezah načrt ter podrobnosti sproti izmišljal in izdeloval; da, zanimlje me celo, je li pisatelj pisal svoje delo zdržema, ali pa v presledkih in

je li njegova navada, da posveti redno vsaki dan po nekoliko časa svoji umetnosti, ali pa je izvrševanje njegovega umetniškega poklica zavisno od umetnih vtiskov — po Schillerjevem izreku, da se umetnik pokarja višjemu povelju: »er gehorcht der gebietenden Stunde« . . .

Ko sem nekoč opomnil Kersniku, da mene pisarniško delo utruja tako, da mi je nemožno zraven pisati še kaj drugega, rekel je:

»O, eno uro vsaki dan se lahko piše!«

Iz tega bi človek sklepal, da je Kersnik več ali manj vsaki dan kaj leposlovnega pisal; toda sploh je znano, da je pisal za vsako »Zvonovo« številko sprti in sicer navadno šele tedaj, kadar mu je že tekla voda v grlo, in kadar se že nikakor ni dalo več odlašati.

Tem bolj se je čuditi, da so vse njegove povesti v celoti tako lepo zaokrožene in dovršene!

Nekoč se je bil njegov rokopis — pri kateri povesti, ne vem že več — izgubil. Pravil mi je, kako sitno se mu je zdelo, pisati izgubljen nadaljevanje znova: »kajti« — je pripomnil — »vedel nisem že čisto nič več, kaj sem bil napisal« . . .

Kako lahko se res pozabijo posamičnosti od danes do jutri, to bi lahko potrdil menda vsaki pisatelj. Kolikokrat se prigodi človeku, da drugi dan ne ve nadaljevati stavka, katerega je bil v sredi prekinil prejšnji dan iz kateregakoli vzroka, češ, da ga bo drugi dan nadaljeval tako, kakor si ga je bil zasnoval v mislih že tako prikladno; toda vse naše prizadevanje, da bi se domislili, kako smo nameravali izpeljati zasnutek prejšnji dan, je zaman, in večkrat nam je treba po več stavkov čitati, da to, kar proizvaja naš duh danes, prilagodimo onemu, kar je bilo spisano že včeraj . . .

Toda motili bi se, ako bi sodili, da je Kersnik na svoje povesti mislil samo tačas, kadar je prijel za pero. Jaz sem nasprotno popolnoma prepričan, da je imel vedno vse polno osnutkov v glavi, in da je neprenehoma o njih razmišljal in preudarjal.

Sicer nisem nikdar opazil Kersnika, da bi si bil kdaj kaj zapisaval ter delal beležke, kakor je nekdo poročal o njem, a videl sem često — kar gotovo tudi drugim ni ostalo prikrito, ki so občevali z njim — da je kar sredi pomenka obmolknil, se kam zagledal ter nekaj trenutkov stal ali sedel, zamišljen in strmeč, kakor se ne bi zavedel, kje da je.

Pri takih prilikah sem nehote dejal sam pri sebi: Aha, ti je že zopet prišla kaka dobra misel! . . .

In uverjen sem popolnoma, da se o tem nisem motil, in da Kersnik v takih hipih ni bil razmišljen, temveč da se je bavil intenzivno s svojimi posebnimi mislimi . . .

Brez dvojbe je dozorevalo v Kersnikovi glavi še marsikaj, in Bogu bodi potoženo, da ni moglo dozoreti!

* * *

Nisem tako smel, da bi se spuščal v oceno Kersnikovih povesti, katerih večinoma tudi nisem čital zdržema, temveč le sproti, kakor so izhajale v »Ljubljanskem Zvonu«. Ako bi jih hotel kritikovati, bi jih moral nalašč še enkrat temeljito preučiti.

Sicer pa pričakujemo tako oceno od kompetentnejše strani, odkoder nam gotovo tudi dojde — ako ne v »Zvonu« kot drugi del tistega tako lepo započetelega spisa o Kersniku, pa kot vvod k zbranim Kersnikovim spisom, katere nam obeta »Slovenska Matica«.

Navzlic temu pa naj mi bo dovoljeno prijaviti nekatere svoje misli, ki so se mi zbujele, ko sem čital o svojem času Kersnikova dela.

Da je Kersnik eden prvih naših prozaikov, o tem ni dvojbe.

Zato se je zdela meni Stritarjeva sodba — dasi se drugače rad pokorujem njegovim izjavam — prenačljena, ko je postavil mladega in res jako nadobudnega pisatelja nad najboljša naša dosedanja pripovednika, katerih eden je seveda Kersnik. Ne sme se prezreti, da je pisal le-ta povsem v drugem gènu, nego tisti mladi pisatelj; baš radi tega je bilo po moji misli tisto vzporejanje neutemeljeno.

Zlasti glede karakterizovanja se bodo imeli naši mladi pisatelji še mnogo učiti pri Kersniku. Niti Jurčič ni znal s tako malimi sredstvi ustvarjati tako istinitih, tako plastičnih značajev, kakor Kersnik; par potezic in par besedic iz njih ust, pa ti stopi njih oseba tako živo pred oči, da se ti zdi, kakor da bi ti bili že stari znanci! —

Seveda je nedostatkov gotovo tudi v Kersnikovih povestih. Meni n. pr. njih premala razsežnost nikdar ni bila prav pogodu. Po snovi bi bila mnogokatera Kersnikova povest lahko roman, ako bi bila dovoljno razpredena; tako pa treba večino njegovih povesti radi lahkotne, da ne rečem površne izvršitve, prištevati novelam. Ti in oni se pač pozna, da so bili posamezni nje deli preveč odmerjeni po »Zvonovih« številkah.

Tudi tehnika Kersnikovih povesti, dasi sama na sebi izborna, se mi zdi nekoliko preenolična.

»Poseči nam je nekoliko let nazaj« — ta ali vsaj podoben izraz se nahaja večkrat v njegovih povestih.

* * *

Kersnikove povesti se gibljejo vse na rodnih tleh. Priznal mi je sam, da bi mu bilo mučno opisavati n. pr. kak kraj, katerega ni v istini videl na svoje oči. Znano je, da delajo nekateri pisatelji tudi drugače; po izkušnjah, ki jim jih je podalo življenje, si ustvarjajo sami svoje ljudi, in takisto si po potrebi prikrajajo kraj in svet, kjer se vrši njih povest . . .

Kdor bo ocenjeval Kersnikove spise, bo moral tudi zasledovati, kako in v čem je Kersnik napredoval; določiti bo moral značaj njegovih povesti.

Sicer je istina, da je bil Kersnik takoj od začetka realist. Toda med Goethejevim in Zolovim realizmom na pr. je tako velikanski razloček, da se da med tema krajnikoma razločevati nešteto stopinj realizma, in v resnici se nahajajo tudi v Kersnikovih povestih različne nuanse realističnega pripovedovanja.

To se nam takoj jasno pokaže, ako primerjamo, postavim, njegov roman »Cyclamen« s kako njegovih poznejših povesti, n. pr. s povestjo »Očetov greh«.

V »Cyclamnu« ni težko dognati, da služijo pisatelju razne osebe v ta namen, da nam skozi njih usta razlaga svoje nazore, in dostikrat je naravnost očito, da so misli, ki jih izreka n. pr. dr. Hrast, Kersnikove misli, oziroma, da dr. Hrast govori prav tako, kakor bi govoril Kersnik sam, če bi bil v njegovem položaju.

V »Očetovem grehu« pa zopet naravnost čutimo, kako se je Kersnik približeval oni vrsti realizma, ki je Zoli vzor, in ki obstoji v tem, da se izgubi pisateljeva individualnost popolnoma v ozadje, da pisatelj nikakor ne izdaja svojih čustev, da ne kaže niti simpatij niti antipatij do svojih junakov, temveč da s popolno ravnodušnostjo in brez vse osebne deležnosti opisuje to, kar so v resnici videle njegove oči, da tako rekoč življenje portretuje . . .

Kersnik se je zmeraj trudil, da bi napredoval z duhom časa. Čital je mnogo in se učil: poznal je vse najnovejše slovstvo. Ne samo da je imel sam krasno knjižnico, katero je bil začel leta 1893. z veliko vnemo urejevati, kakor sem posnel iz nekega pisma, ki mi ga je pisal v Radovljico, temveč bil je tudi v zvezi z neko družbo, če se ne motim berlinsko, ki mu je proti plačevanju gotovih prispevkov dopošljala za čitanje najnovejše slovstvene proizvode . . .

Baš radi tega pa, ker je Kersnik stremel po napredku, ni izključeno, da bi bil zdaj, ko se je one vrste realizem, ki smo ga označili zgoraj, preživel, in ko se zopet od vsakega pisatelja zahteva pred vsem, da nam podaje v svojih spisih sam sebe, t. j. svojo notranjost, krenil zopet na drugo pot . . .

Dasi pa se je Kersnik učil, dasi si je prizadeval, da bi stopal vzpored z epohalnimi literati drugih narodov, vendar jih ni hlapčevsko posnemal in ni v svojih spisih nikdar zatajil popolnoma svoje individualnosti, svoje osebnosti.

To se vidi pred vsem na načinu njegovega spisovanja, ki je ostal v bistvu neizpremenjen do konca. On si ni nikdar prisvajal tistega modernega sloga, za katerim se skriva dandanes v vseh slovstvih toliko duševne revščine in plitvosti, temveč njegov slog je ostal, kakršen je bil, značilen, skladen z njegovo individualnostjo.

* * *

S tem sem povedal menda vse, kar sem si bil namenil povedati. In zdaj mi bodi dovoljeno le še par besed o svojem razmerju do Kersnika.

Da sva si bila prijatelja, to je posnel čitatelj lahko že iz vsega, kar sem tu napisal; toda to, kar sem čutil za Kersnika jaz, ni bilo samo prijateljstvo, temveč tudi neko višje spoštovanje. Navzlic vsi njegovi prijaznosti in vljudnosti se ne spominjam, da bi se bil zavedal kdaj poleg katerega drugega človeka tako živo, nego poleg njega, da stojim daleč pod njim v vsakem oziru . . .

In potem še nekaj: bil sem ponosen nanj, kakor še nikdar na nobenega človeka! Ne v tem zmislu, ker je bil moj prijatelj, in ker sem si res smel kaj domišljati na njegovo prijateljstvo, temveč z narodnega stališča.

V nam sovražnem taboru je imel Kersnik več in hujših nasprotnikov, nego se vobče domneva, pač radi tega, ker jim je bil vsled svojih izrednih lastnosti posebno nevaren. Seveda jim tudi on ni prizanašal, če je bilo treba.

Značilno za njegovo vladno prijaznost, katero so mu toliko očitili, je to, da ni živel z nobenim načelnikom političnega okrajnega oblastva v kdo ve kako prijaznih odnošajih. Skoro z vsakim je izvojeval kak boj. O dr. Zaplotniku je bil govor že zgoraj. Še manj pa se je razumel z Zaplotnikovim naslednikom, dr. Russom; tega je n. pr. v nekem prizivu, tikajočem se mostu na moravški cesti čez Radomljo, neusmiljeno raztrgal. Jaz sem ta priziv, ki ga je napravil

Kersnik v imenu cestnega odbora, čital večkrat z veliko slastjo. V njem je pokazal, v kako obili meri je razpojalgal z ironijo in sarkazmom, in obžalovati je le, da te svoje moči tudi v svojih spisih ni bolje uporabljal . . .

Kot politični uradnik sem imel večkrat priliko čuti, kako so se zadirali v Kersnika; a pri takih prilikah, če se že nisem mogel potegniti zanj, sem si mislil vsaj po tihem: Reveži! Kaj ste pač vi vsi skup njemu nasproti! Pokažite koga, če ga imate, ki je njemu enak! —

Ta moj ponos je segal tako daleč, da sem ga vselej, kadar sva se sešla, z istinitim veseljem meril od nog do glave. Pa saj je bila tudi res že njegova zunanost veličastna in na vso moč prikupljiva!

Kdor ga je poznal, in kdor ljubi naš narod, ne more nič iskrenjšega želei, nego da bi nam poslalo nebo še več po svoji zunanosti in po svoji duševni zmožnosti tako odličnih mož, kakor je bil Kersnik!

Drobne pesmi.

Dežju.

Megla zavija hrib in plan;
Prši, prši dežek droban . . .
Le rosi, dežek, iz megle,
Poživi travnik in polje!

Pa željo, prošnjo mojo čuj:
»Nikar se curkoma ne vsuj!
Da ljubljeni bo fantič moj
Do mene mogel še nocej!

A, ko bo moj prestopil prag,
Tokrat utrgaj se oblak,
Poplavi vse, razderi pot,
Da mogel več ne bo odtod!«

Na vrtu.

Š cvetovi in listi kostanja
Večerna se sapa igra;
Mladenič na klopici sanja
O sreči srca in sveta.

Srce bi ustvarilo rado
Iz sveta vesoljnega — raj,
A samo zagreblo je nado,
Da bilo bi srečno kedaj.

Tiha sreča.

Ko bil bi jaz planinar
In planšarica ti,
Sama bi v tihem koči
Živela srečne dni.

Da otok nenaseljen
Leži sred morskih dalj,
Kraljica ti mu bila,
In jaz mu bil bi kralj.

Z.

Fata morgana.

Piše Evgen Štefanič.

(Dalje.)

XVIII.

o so izstopili, so se pozdravili ter razšli vsaki po svojih opravilih. Oni trije brez Zdenke so si napovedali sestanek za šesto uro popoldne, da se odpeljejo zopet skupaj domov.

Rošer je imel mnogo posla in se je moral prav podvizati, da bi izvršil vse opravke do napovedane ure.

Urno idočega ga sreča popoldne v glavni ulici Perič. Ko mu je Rošer odzdravil, je hotel hitro mimo njega, toda inženir mu je prišel naproti s takim veselim, vedrim, smehljajočim se licem, da se je Rošer moral ustaviti.

Perič je takoj povedal, da je imenovan po »prokteriji visokih oseb« za mestnega inženirja. Rošer mu je čestital in dostavil, da ima on, Perič, vprav fenomenalno srečo.

»In zakaj je ne bi imeli, gospod Rošer, ko smo še tako mladi in tako veseli!« je vzkliknil Perič.

Govoril je z Rošerjem, kakor se ne bi bilo nič dogodilo, ali kakor da bi bilo razmerje z Rošerjevo rodbino še vedno takisto prijazno kakor nekdanj.

Ker mu je Rošer omenil, da se mu mudi, se je Perič naglo obrnil ter se ponudil, da ga spremi.

Zapazil ni, da to Rošerju ni baš všeč, ampak mu je jel hlastno praviti, da se mora braniti na vse pretege, da ga skrbne mamice ne ulove v mreže, ki mu jih nastavljajo one in njih nadobudne hčerke. Vabijo ga sedaj sem, sedaj tja, toda on da ne mara nikamor, ker — ker — se je obotavljal Perič, menda nalašč, češ, da bi Rošer mislil, da meni, kako mu je nemožno pozabiti Dane. Rošer pa je rekel:

»Ker, no, ker ste menda stalen gost »pri Lizi«.

»Pač ne samo tam!« je odgovoril inženir, navidezno nekoliko užaljen, ter dodal: »Čemu pa bi tudi hodil po hišah, kjer stavijo na tehtnico vsako besedo, kjer opazujejo vsaki pogled ter je človek, če se le zine beseda »ljubezen«, že zaročen. Saj je vendar še lepih punc in žena, s katerimi ni treba takoj sklepati zakona.« —

Perič je bil rdeč, oči so mu bile izbuljene, in iz njih so švigale poredke iskre.

»Ali ste danes praznovali svoje imenovanje?« ga je vprašal hudomušno Rošer.

»Da, prav sedaj, ko sem vas srečal, smo vstali od mize.« —

»Zdelo se mi je nekaj takega,« je dejal Rošer z najnedolžnejšim glasom ter mu ponudil roko v pozdrav; potem se je naglo poslovil in stopil v vežo svoje lepe dvonadstropne hiše sredi mesta.

V veži je postal, ko je Perič odšel, ter rekel sam sebi: »Moj Bog, kaka sreča, da je moja Dana ušla temu domišljavemu in razuzdanemu fantalinu, ki nas je začasno vse preslepil. No!« — je mislil, stopajoč počasi po stopnicah — »tudi dobra lekcija! Hvala Bogu in zdravemu instinktu moje hčerke, da se je izteklo brez škode!«

Perič je bil prejšnji dan res imenovan za mestnega inženirja, dasi se poleg vse svoje domišljavosti sam ni nadejal take sreče. Zato pa je moral tudi danes pri napitnicah večkrat slišati bolj ali manj prikrito čestitko, da ima on, Perič, pač več sreče nego pameti.

Odkar ni zahajal več k Rošerjevim, in odkar mu je Dana na njegovo dolgo pismo odgovorila, da naj se ne trudi, ker bi bil vsaki poskus zastonj — tedaj je jel živeti kakor prej, a o svoji »nedolžni golobici«, je govoril le še drugim v zabavo in posmeh ter se s tem delal duhovitega »pri Lizi« in drugod, kamor je zahajal po svoji stari navadi. Razen svoje stroke ni znal nič drugega, a se tudi ni bavil z ničimer ter čital le par humorističnih časopisov; sam pa je razpolagal z obilico neslanih, podlih commis-voyageurskih dovtipov, katere je razprodajal pri vsaki priliki, tako da so jih njegovi znanci znali že na pamet . . .

Oficijal Nemeč, ki je često srečal Periča, je zavidal tega srečneža. V svojem nikdar zadovoljnem, sebičnem in mefistofelskem srcu si je mislil: »Evo ti posebljene neumnosti in sreče; ne mučijo ga niti skrbi, niti želje, ne vznemirjajo ga nobene misli . . . In kdo ve, ali mu ne prileti še kaka neumna bogata goska tako nenadejano kakor sedaj dobra službica.«

Le-ta zadnja misel je Nemca, ki ni po ničemer bolj hlepel nego po bogati nevesti, navdajala še s posebno trpkostjo in zavistjo. Zategadelj je bil tudi skrajno nezadovoljen v »malem gnezdu« — kakor je sam imenoval malo mesto — ker je kmalu spoznal, da tu bogate neveste ne more dobiti. Želja po bogastvu, sijaju in razkošju, ki ga je opazoval in okušal v imenitnih hišah, po katerih je nekdaj počeval, mu ni dala miru; mučila ga je po dnevi in po noči, a ti želji

se ni ustavljal, niti je krotil, ampak jo celo negoval in netil z neko čudovito fatalsko gotovostjo, češ, da se mu ta želja mora izpolniti.

Ko se je vrnil neki večer, kmalu potem, ko ga je bila Dana zavrnila, domov, je dobil na mizi pismo od svoje ostavljene ljubice. Premišljeval je nekaj časa, bi li pismo odprl in je čital, ali bi je vrnil neodprto ali zažgal. Naposled prereže naglo rob in sname iz zavitka dve gosto popisani poli ter čita.

S kraja ga je lepo prosila in mu budila spomine, katere je bil on že davno ravnodušno pokopal; zatem ga je rotila in mu obenem za-trjevala, kako ga še vedno ljubi, kako misli o njem in samo o njem; potem je prešla na dete in pisala o njem materinsko milo, a govoreč o njem, se je čedalje bolj razburjala, dokler mu ni naposled zapretila, da se gotovo osveti, ako bi se on oženil z drugo.

» . . . Bodi prepričan, da to niso le prazne besede, ampak da, kar obetam, tudi izpolnim« — tako je završila list . . .

Ko je tisti večer legal v posteljo, se je jezil sam nase, da ga je ljubkovanje z ono deklico dovedlo v take neprilike. V postelji ležoč, je premišljeval, kako bi se rešil iz hude zadrege; res je sklenil še tisto noč, kaj mu je storiti.

Zjutraj je potem še pregledal in popravil vrstice, katere je bil sinoči sestavil, da jih pošlje v časnik, ki je bil v boljših krogih najbolj razširjen.

In že drugi dan je prinesel tisti dnevnik to-le dobro premišljeno ženitno ponudbo: »Mlad uradnik lepe, prijetne vnanjosti, omikan in olikan, se želi oženiti s prav bogato vdovo ali dekletom. Ker mu je največ do tega, da bi bila srečna oba, ne vpraša niti po lepoti, niti po letih, ampak edino le po dobrem, plemenitem srcu.«

Vedel je dobro, da radi »dobrega srca« se oglasi marsikatera nelepa in ne več mlada žena, ker se nikomur v srce ne vidi.

In ni se varal. Izmed petih mu došlih ponudb je izbral najbogatejšo nevesto, ji odpisal, da se mu je prikupila že po svojem slogu, ter je takoj začel dopisovati z njo. Bila je nad štirideset let stara vdova — nekdanj lahkoživka. Mož ji je bil umrl, ko je imela šele petindvajset let, a potem se ni hotela več možit. Sedaj je pa želela po večletnem burnem, razkošnem življenju dobiti moža — slugo, nad katerim je hotela izvrševati svoje gospostvo na podlagi svoje gmotne dote. In potuhnjena Nemčeva pisma, katera so bila videti tako ponižna, so ji svedočila, da je naletela na pravega, s katerim bode živela mirno življenje v kakem mirnem zavetju; kajti svet ji je že presedal.

Ko se je Nemeč odpeljal v mesto, kjer je bivala vdova, ter se prepričal o realnosti njenega imetja, sta se natihoma zaročila in sklenila, da se poročita takisto natihoma že jeseni.

Nekega dne pa, ko se je je nadejal najmanje, ga je posetila v uradu. Naglo je moral dobiti kolego-namestnika, ostaviti urad in iti z njo.

Bila je visoka, za žensko previsoka, pa stasita. Lase in obrvi si je črnila, da so napravljali ugoden kontrast z njeno belorožnato poltjo in modrimi očmi.

O Nemčevi zaroki ni tačas še nihče vedel. Ko pa sta tisti dan zaročenca šla skupaj skozi mesto, se je zgodilo Nemcu, kar se navadno pripeti vsakemu, ki ne želi srečati znancev.

»Druge krati prehodim lahko vse mesto, ne da bi srečal kakega znanca, osobito ne, če ga iščem,« se je jezil in klel na tihem sam pri sebi Nemeč; »a danes mi jih sam vrag vodi naproti.«

Pravil je sicer znancem, ki so ga srečavali ter ga vpraševali po oni dami, da je le-ta neka daljna sorodnica, a to ni pomagalo čisto nič; kmalu so vedeli vsi, da je Nemeč zaročen.

Ko je videl, da ne more prikriti prav do poroke svoje zveze, a ni hotel, da bi njegov brat zvedel stvar po drugih, tedaj se je podvizal ter mu naznanil svojo zaročitev, ko ga je profesor posetil, pripeljavši se z Rošerjem, kaplanom in Zdenko v mesto.

Profesor je bil tačas — kakor čestokrat brez pravega vzroka — baš prav slabe volje ter je to novico sprejel kar najhladnokrvneje.

XIX.

Ko so se vozili Rošer in njegovi znanci iz mesta nazaj, je bil kaplan zamišljen in pobit — izgovarjal se je pa, da je utrujen; profesor se je pa le iz uljudnosti silil govoriti z vedno živahnim Rošerjem.

Dospevši v vas, so se ustavili pred Rodičevo hišo, in Rošer je čakal, da bi ona dva poklicala zdravnika, ter da bi šli vsi skupaj na Rošerjev dom na imenitne postrvi, katere je bil pripeljal Rošer iz mesta.

Kaplan se je izgovarjal nekaj časa, da ne more z njimi, češ, da ima še opraviti brevir, toda ker je Rošer le silil, je obljubil, da se vrne takoj, ko pogleda, ali je v župnišču kaj novega.

Ko so že davno vsi sedeli pri Rošerjevih v obednici, a kaplana še vedno ni hotelo biti, tedaj ni mogla Dana več strpeti; oddalila se je počasi ter namignila Olgi, ki je gledala za njo, naj ostane.

Zunaj v veži se je tiho naslonila na vrata ter nestrpno poslušala, ali se že ne slišijo Zorkovi koraki.

Večer je bil lep, hladen, in nebo jasno, polno zvezd, toda brez meseca. Žabe so regljale v glasnem zboru, in murni in cvrčki so se oglašali enakomerno.

Iz obednice doli je slišala nerazločne glasove in tu in tam smeh; iz kuhinje je slišala cvrčanje jedil, sporekanje med deklami, gori po hodniku pa je hodila Rošerica.

Dolgo je tako stala v temni veži, ne da bi se odzvala, ko jo je gori na hodniku klicala Rošerica. Čula je Dolenčeve korake in se ni hotela ganiti.

Srce ji je utripalo, in vse njeno bitje je sililo naproti prihajajočemu, toda ganila se ni.

Šele, ko je vstopil, mu je stopila nasproti in ga vprašala:

»Kje ste bili — Zorko?« ga je vprašala z rahlo očitajočim glasom.

»Kaj bi vam prikrival, Dana? Najine tihe sreče je konec — jaz moram od tod,« je dejal z zamolklim glasom, iz katerega pa je razločno zvenela pridušena trpkost.

Ko pa sta slišala, da nekdo prihaja, sta se naglo razšla; on je stopil v obednico, ona pa dalje gori v svojo sobo; hotela in morala je biti sama.

»Da bi se šalil?« je premišljevala sama s seboj. Zato je bil njegov glas preresen, a da bi ji povedal naravnost tako grozno resnico, se ji tudi ni zdelo možno.

»Razumela sem ga slabo,« si je zopet mislila. — Pomudila se je še nekoliko v svoji sobi, da njen prihod takoj za kaplanom ne bi zbudil preveč pozornosti, potem pa je šla, nekoliko pomirjena, k drugim v obednico.

Ko je tiho prisedla k Olgi nasproti kaplanu, je nadaljeval zdravnik Rodič začetni pogovor:

»Drugače ne dosežem ničesar, ako jih ne zatožim — in tožil jih bom gotovo, ker je to že drugi slučaj.«

»Ali, ljubi gospod doktor, kaj pa mislite doseči s tožbami?« se je oglašil Rošer. »Pač nič drugega nego to, da vas bodo ljudje gledali še bolj pisano, da se vas bodo še bolj bali in vas kleli!«

»Ali to je vendar moja sveta dolžnost; ako jo izvršujem, morem in moram le koristiti tem nespametnikom. — Današnji slučaj je bil hujši od prvega, kajti da so me poklicali za časa, bi bil otrok prav gotovo ozdravel, sodeč po simptomih, katere so mi navedli. Lečili so ga sami, neka babica mu je zagovarjala bolezen; ko so uvideli,

da to nič ne pomaga, so ga jeli kneippati po navodilih neke knjige. Ko pa je bil otrok že skoro mrtev — in so se bali kazni, ako umrje brez zdravnika, tedaj so pritekli pome, in ko sem jim povedal, da z otrokom ne bo nič, so se spogledavali, kakor bi bili hoteli reči: No, vidite, saj smo rekli, da tudi doktor nič ne zna! Dva taka slučaja v par dneh, odkar sem tukaj — to je vendar preveč!«

»No, oni starec,« je rekel Rošer, »je res bolehal že dolgo, in na jesen umirajo navadno taki že dolgo hirajoči bolniki. Bog ve, kako dolgo se vam ne bo treba sedaj več jeziti, ker v našem izredno zdravem okraju zbolijo le redkokdaj kdo.«

Kaplan je bil žalosten in pobit, kar je potrjevalo Dani, da je pač res, kar ji je dejal.

Srce se ji je stiskalo pri ti misli, in dejala je trdo z nenavadnim glasom:

»In za otroka, gospod doktor, je tudi boljše tako; Bog ve, kaj bi ga bilo še čakalo na svetu, da ste ga vi ozdravili, tako je vsaj rešen vseh muk in vsakega trpljenja.«

Rošer jo je strmeč pogledal; tako nenavadne so se mu zdele Danine besede, in posvaril jo je:

»Kako pa govoriš, Dana!«

»Tako, kakor mislim, papa! Ali je res vredno, da se toliko brigamo za enega človeka življenje? Tako življenje je pač mala stvar, ki ne izpremeni ničesar na svetu.«

Rošerja so te besede, govorjene s posebnim rezko-trpkim glasom, zadele še huje; bile so mu popolnoma neumljive tem bolj, ker je bil vajen videti svojo hčer že dolgo le veselo. Tem bolje pa sta Danino govorjenje umela Olga in profesor Nemeč, katerima ni ostala prikrita kaplanova pobitost. —

Vstopila je Rošerica ter prisedla, krščenci sta pa jeli pripravljati mizo za večerjo.

Ko sta krščenci odšli in so bili za trenotek vsi tihi, se je je oglasil profesor Nemeč.

»Rodič, Rodič, ti kot zdravnik ne bi smel biti tako idealen! Ali si nisi ob raztelešanju trupel utrdil živcev?«

»Idealen? To se ne pravi biti idealen; jaz hočem le izkoriščati svojo vedo drugim v prid . . . Da sem se varal, to sem uvidel že na Dunaju in sedaj sem se tu vnovič uveril. Toda upam, da me skoro mine ta kriva ali, kakor ti praviš, idealna vera, z le-to pa mi izgine kakor fata morgana menda tudi tisto koprneče čestihlepje, s katerim sem namerjal utešiti obenem svojo samoljubnost ter po-

speševati blaginjo svojih bližnjikov, zlasti svojih rojakov. Kadar pa se to zgodi, tedaj postanem navaden filister, kakršni so malone vsi zdravniki na deželi.«

»Oženiti bi se morali,« je jovialno opomnil Rošer, »potem bi manj mislili na svoje poslanstvo kot zdravniški mesija.«

Rodič mu ni odgovoril, a Rošerica je dejala:

»Saj se bo; ali misliš, da je unesel svobodno srce zapeljivim Dunajčankam?«

»Do zdaj sem, milostiva, res malo utegnil misliti na take reči«, je odgovoril Rodič; pri tem je pogledal Olgo, ki mu je sedela nasproti, ter zapazil njeno zdravo barvo.

Rošer pa se je obrnil h kaplanu ter ga vprašal:

»Hej, kaj pa je vam, da ste tako tihi? Saj to ni vaša navada.« Ne da bi bil čakal odgovora, je nadaljeval gospodar:

»Zdi se mi, kakor da nam je mesto vzelo vso dobro voljo — meni sicer ne, toda vama dvema.«

»Jaz sem malo vreden za zabavo in družbo,« je pripoznal profesor sam . . .

Večerja je bila na mizi, in začelo se je ponujanje. Profesor Nemeč je sedel poleg Rošerice ter je moral vselej zajeti prvi. V tem, ko je čakal, da zajmejo vsi drugi, je dejal, da bi pretrgal molk:

»Moj brat mi je danes povedal, da je zaročen, in da se kmalu poroči.«

»Ah, oho, a!« so se začudili vsi, a Olga je položila vilice, s katerimi je hotela zajeti, nazaj na veliki krožnik.

»Ali je zaročenka domačinka?« je vprašala čez trenotek.

»Ne — iz Gradca je menda,« je odgovoril profesor ter si mislil: »Glej, taka mala stvarca, pa jih je tako vznemirila!«

»Bravo, čestitam!« je dejal Rošer.

»Meni? Meni pač ni treba čestitati — kvečjemu, da bom s svojim bratom morda zadovoljnejši, nego sem bil doslej — ako ga zakon izpametuje.«

Zatem je zopet prenehal razgovor, in slišalo se je le nepreglasno rožljanje nožev in vilic. Olga in Dana sta se pomenljivo pogledali, a Rošerica je naposled rekla:

»To je pa šlo jako hitro.«

»Ne vem, kako jo je dobil —« je rekel s kislim obrazom profesor. In zopet se je slišal nekaj trenotkov le decentni žvenket jedilnega orodja in posodja.

»Saj pa je tudi najboljše tako« — se je zareklo čez nekaj časa Rošerju, a takoj se je spomnil, da je bilo prav dobro, da z Dano in Peričem ni šlo tako hitro, in naglo je dostavil:

»Vselej seveda tudi naglica ni pridna.« —

Hišna je nosila jed za jedjo na mizo, in Rošerica je gostom pridno nakladala, v tem ko jim je Rošer prav tako marljivo natakala kupice. Obrazi so se bolj in bolj razjasnjevali, oči so jim jele žareti; vsi so postajali glasnejši, in pogovor je bil vedno živahnejši.

Tudi na kaplanovem obrazu se je umaknila polagoma ona grozna pobitost; jel se je mešati v pogovor, pri sebi misleč, češ:

»Kaj pa hočem? Ali sem mari res mislil, da bode tako večno trajalo? . . . Zagorje pa tudi ni daleč, in prav mnogokrat jo bodem lahko videval . . .«

Doktor Rodič je pogledoval Olgo ter se čudil njenemu dobremu humorju, s katerim je znala odbiti vsaki napad; tu je bila kakor v svojem elementu; njena dialektika je bila vprav briljantna ter je celo čemernemu profesorju izvabila semtertja kak rahel smehljaj.

Rošerica pa je opazovala Dano, ki se ji je zdelo nekam čudna; krog ustnic ji je bil legel nenavaden, ironski, skoro hudoben izraz. V nji pa je tudi vse kipelo, osobito ko je videla, da je tudi kaplan oživel z drugimi vred, da je postal kar mahoma ves drug, zato je dejala glasno in strupeno:

»No, gospod kaplan, ali ste že povedali, da ste prestavljeni?«

Vsi so pogledali strmeč najprej Dano, ki je bila zardela do las, potem pa kaplana.

»Časa je še dovolj za take neprijetne misli,« je rekel kaplan; »vsaj še ne pojdem tako hitro!«

»Ali je to res? ali je mogoče?« se je čudil Rošer.

»Res — v Zagorje — toda šele novembra ali z začetkom prihodnjega leta, ker je zagorski prosil, da sme ostati na starem mestu dotlej, dokler ne bode na njegovem domu zgrajena hiša, v kateri misli živeti sedaj, ko je upokojen.«

»Do tedaj se pa lahko še vse preobrne,« je tolažil Rodič.

»Izpremeniti se ne da nič več,« je odgovoril kaplan; »toda časa je še, da se še kaj pogovorimo in poveselimo — za žalovanje bo potem še dovolj časa!«

Pogledal je Dano s svojim najmilejšim pogledom, da ni mogla drugače, nego da ga mu je vrnila s takisto milim, ljubim pogledom in se mu nasmehnila tako nežno, da mu je zaigralo krog srca.

»Zakaj pa so vas prestavili tako hitro, ko ste tukaj komaj leto dni?« — je vprašal Rodič.

»Niso mi povedali, zakaj; rekli so le, da je zagorski upokojen, mene pa niso vprašali, sem-li zadovoljen z Zagorjem ali ne.«

»Privilegij in protekcija — kakor povesod,« je modroval Rošer, ki ni slutil pravega vzroka.

»Govorili so o mnogih drugih krivičnih in samovoljnih naredbah višjih oblasti; kaplan se je posebno ogreval ter popolnoma pozabil profesorjeve lekcije na vozu. Računali so, kako daleč je do Zagorja, ter uvideli, da ne bo možno, da bi se tako često videvali. Pri teh pomislekih se je pa tudi kaplana lotevala neka srditost, ki je pa Dano veselila, in tako se je naposled umirila. —

Ko so odhajali, je bil kaplan zopet tako potr, da mu je morala pošepetati: »Pogum, pogum!«

Ko je prišel Zorko v svojo sobo, je bil toliko razburjen, da še dolgo ni mogel zaspati.

Profesor Nemeč pa je vzel naglo, ko je bil sam v svoji sobi, brevir v roke in jel čitati; vmes pa je mislil o kaplanu in o mnogih nevrednih svečnikih; a stopala mu je pred oči tudi Dana . . . Toda siloma se je zopet zdramil ter čital, a med vrstami je mahoma zagledal Zdenkine velike, umne oči, ki so ga zjutraj gledale tako občudujoč in pritrjujoč.

Stresel je glavo, da bi se iznebil nove prikazni; pokleknil je in jel moliti.

(Dalje prihodnjič.)

Brez miru.

Gore in doline
Temna krije noč,
Na prirodo trudno
Lega sen cvetoč.

Glasna vtešil grla
Pticam je večer,
Po vasi zatvoril
Sleherno že dver.

Brez miru le potok
Črez polje šumlja,
Brez miru le listje
V logu šepeta;

Brez miru v višave
Duh moj hrepenci;
Kaj so mu daljave,
Kaj temne noči . . .!

Borut.

W. E. Gladstone.

Spisal Fr. Svetič.

ne 19. velikega travna t. l. je izdihnil na svojem posestvu Hawardnu v visoki starosti mož, katerega smemo prištevati najbolj slovečim dušnim delavcem tega stoletja. In med temi delavci je bil Gladstone morda najmarljivejši. Malokdo je živel tako bogato življenje; človek bi dejal, da je bil Gladstone izmed tistih redkih mož, katere previdnost božja pošlje zdaj pa zdaj na svet, da z ne-navadno, neverjetno marljivostjo in vztrajnostjo pri duševnem delu zadoščajo za dolg ogromne množine tistih, ki ne delajo nič. Kot triindvajsetleten mladenič je že stopil na javno pozorišče, in od tedaj naprej si ni privoščil več počitka in celih šestdeset let je delal za domovino in človeštvo; šele, ko je dosegel petinosemdeseto leto, ga je primorala huda bolezen, da se je umaknil, ali najbrže s tiho nado, da se mu ne bode treba dolgo odtegovati svojemu mnogostranskemu poslu. Z njim je izginila s svetovnega prizorišča ena izmed najbolj znanih in imenovanih, najbolj slavljenih in seveda tudi mnogo napadanih oseb. Čitatelj novin bode sedaj pogrešal v listih Gladstoneovo ime, katero se je zadnjih šestdeset let pač tako pogosto, rekel bi vsaki dan nahajalo v časopisih, prav kakor n. pr. Bismarckovo.

Nič manj nego štirikrat je imel Gladstone krmilo britanskega kraljestva v rokah; poprej in v presledkih pa je bil sedaj finančni minister, sedaj »državni tajnik« za naselbine in ves čas svojega javnega delovanja je bil neutrujen kot parlamentarec, govornik in agitator za svobodomiselnost stvar.

Ko se je bil ločil od toryev in se pridružil liberalni stranki, je postal takoj njen voditelj in je ostal njena glava do svoje smrti, čeprav je začasno odložil voditeljstvo in se posvetil modroslovnim in jezikoslovnim, včasih celo bogoslovnim vedam. Dorastel v konservativni okolici in vzgojen v torystiških naukih, je bil Gladstone v prvem času svojega parlamentarnega delovanja tory, toda še kot toryevce se često ni strinjal z nazori svoje stranke ter pokazal pri tem ali onem vprašanju svobodno in samostavno mišljenje, govoreč in glasujoč proti svojim tovarišem v imenu pravice in človekoljubja. Čim resneje in temeljiteje pa se je zaglabljal v državne in družabne probleme, tem bolj se je vdajal duhu časa, ki nalaga vestnemu državniku kot najmenitnejšo dolžnost skrb za blaginjo in svobodo

širjih slojev narodovih. Njegovo ljudomilo srce ga je približalo ubožcem in stiskancem; zapustil je za vedno vrste sebične bogatinske stranke in odsehal je posvečeval svoje sile narodu in človeštvu; postal je liberallec v najlepšem pomenu besede, ne »liberallec«, kakršne poznamo pri nas. Gladstoneov liberalizem je bil take vrste, da so ga napadali ne samo njegovi konservativni nasprotniki na Angleškem in drugod, ampak tudi naša »liberalna« glasila na Dunaju in v Budimpešti, posebno takrat, kadar se je mož z zgovorno besedo in spretnim peresom potegnil za turške kristjane; takrat so bile »liberalne« novine vse na strani Gladstoneovega tekmeča Disraelija.

Kot finančni minister v Abardeenovem in kasneje v Palmerstonovem ministrstvu je zaslovel Gladstone s svojo davčno prenarvedbo, katero je znal izvesti tako, da je odpravil nekaj sitnih davkov ter razbremenil ubožnejše obdačence, obenem pa vendar v red spravil britanske finance in zmanjšal državni dolg. Ko je bil po svojem prvem ministrskem predsedovanju odstopil l. 1874., je izjavil na shodu v Birminghamu z veseljem in ponosom, »da je odstop njegove stranke časten, ker zapušča tak prebitek v javnih blagajnicah, kakršnega še ni bilo, in da je tak poraz sijajnejši od zmage.« —

Pravicoljubu in narodovemu prijatelju Gladstoneu je bilo posebno pri srcu razširjenje volilne pravice. Po njegovem naporu se je znižal l. 1866. census tako, da se je povišalo število britanskih volivcev za okroglih 400.000. Še večji uspeh je imel l. 1884., ko se je sprejel njegov novi volilni zakon, po katerem je dobilo okoli dveh milijonov britanskih državljanov svojo najimunitnejšo pravico. Gladstone se je z vsemi silami trudil še za celo vrsto svobodomiselnih predlogov, katere pa je parlament odklonil, n. pr. razdržavljenje cerkve, omejitev oblasti gorenje (gosposke) zbornice; predlog, naj bi se poslancem plačevale dnevščine; svobodnejši položaj katoliške cerkve na Angleškem, prepoved kupovanja častniških služb, okrajšanje delavskega časa i. dr. Pri vsaki priliki se je potegoval, da se zboljša položaj narodovih množic, in da postane dosežno tudi ubožnejšim slojem to, kar je do sedaj pristopno samo malemu številu privilegovancev. Pogumno se je sprijel s sistemom, ki je na svobodnem Britanskem bolj razvit in ukoreninjen nego na kontingentu. Ogromno narodno premoženje je tam večjidel v rokah razmeroma kaj majhnega števila srečnih bogatinov. Celo poslanske klopi so dosežne samo tistim, ki imajo dovolj novcev, da si najmejo pristašev. Vendar na Angleškem ni prehudih socialnih kriz, morda zato, ker

ima kraljestvo v prostranih in bogatih naselbinah po celem svetu dovolj pripravnih ventilov.

Še večji pogum je pokazal Gladstone s tem, da se je usmili nesrečnih Ircev. Z vsem ognjem, da ne rečem, z nekako plemenito strastjo je zastavil svoje moči za korenito zboljšanje žalostnih razmer na Irskem. In da se razume, kaj se to pravi, in koliko pogumnega prepričanja in volje je bilo treba za tako početje, je premisliti samo to, da je bilo anglosaskemu plemenu neusmiljeno zatiranje in odiranje po narodnosti in veri tujih mu Ircev večstoletna, globoko ukoreninjena tradicija. Angleži, ki so spravili Irce v pravem pomenu besede na beraško palico, pač še dandanes zaničujejo in črtijo prebivavce »zelenega otoka«, kakor n. pr. pri nas Nemci zasmehujejo in sovražijo Slovane, pred vsemi Čehi. Kar je nemškemu Dunajčanu v burkah in anekdotah tipični češki »Wenzel«, to je Angležu irski sodržavljan »Paddy« (Patrik). — Gladstone se ni ustrašil predsodkov angleške družbe; v zadnjih letih mu je bila najimunitnejša naloga pomiritev in zadovoljitev irskega naroda. Sedaj si pa mislimo pri nas državnika nemške narodnosti, kateremu bi bila resno pri srcu enakopravnost slovanskih narodov, in kateri bi pri svojih rojakih obudil pravicoljubje, da bi bili po svoji večini pripravljene dovoliti drugim narodom odločevanje v svojih rečeh! Ni čuda, da se naši »liberalci« niso mogli sprijazniti z nazori liberalnega angleškega državnika.

Najpreje je Gladstone skrbel, da se kolikor moči zboljša žalostno gmotno stanje irskega ljudstva. Posrečilo se mu je vvesti nekaj preosnov; uveljavil je zemljiški zakon za Irsko, padla pa sta predloga, da se preuredi zakupništvo, in da bi vlada pokupila in razkosala velika posestva na Irskem. In ko je predložil Gladstone zakon, naj se na Irskem vvede samouprava in zopet otvori v Dublinu poseben parlament (»home-rule«), je sprejela sicer spodnja zbornica ta predlog s precejšnjo večino, gorenja zbornica pa ga je odbila. Manj zanesljivi člani liberalne stranke so se bili ločili od Gladstonea in se kot »unijonisti« zvezali proti njemu s konservativci; Gladstone je preveč zaupal njih liberalnemu prepričanju in jih izkušal prehudo. Kajpada, v časih, ko cvete izkoriščanje gospodarski šibkejših slojev po močnejših, v časih, ko centralizem duši prostejše gibanje posameznih delov državnih, je bilo v očeh konservativcev in celo manj zanesljivih liberalcev drzno in opasno počenjanje Gladstonea, ki je izkušal gmotno pomagati Ircem, jim zrahljati spono in dati nekoliko besede v lastnih zadevah. Očitati so Glad-

stoneu, da nepremišljeno razdira edinost in celokupnost britanskega kraljestva. Mož pa si ni dal iztrgati prepričanja, da imajo ne le posamezniki, ampak tudi narodne in verske individualnosti pravico do svobodnega dihanja, in da je bolj koristno državi, ako se sporazume s skupinami, katerih ne more raztopiti, in katere ji delajo težave in jo slabe s svojim odporom, ki raste s pritiskom.

Prav tako kakor notranja politika Gladstoneova je bila tudi njegova zunanja politika v soglasju z njegovimi pravičnimi in ljudomilimi načeli. »Izšolani« diplomat bi morda sodil, da je bila zunanja politika Gladstoneova slaba stran, da je prepuščal čutom preveč vpliva ali kaj takega. Nasprotniki so mu očitali, da ima v zunanjih opravilih nesrečno roko, in da je on kriv nekaterih neuspehov angleške politike za časa njegove vlade. Humanski Gladstone se je tudi v zunanji politiki pogumno postavil v nasprotje s svojimi rojaki in z načelnim stališčem angleških vlad napram zunanjim vprašanjem. Angleži vobče ne morejo zatajiti anglosaske in normanske grabljive in brezobzirne narave. Zatiranim narodom pomagati z besedo ali z dejanjem ni angleška navada. In kako malo so izbirčni v pomočkih, kadar gre za dobiček, ali kadar se sprimejo z nasprotnikom, je znano iz zgodovine. Gladstone je častna izjema. Oglasil se je zoper krimsko vojno; predlagal je tudi, da se javno s parlamentovskim sklepom obsodi način vojevanja na Kitajskem. Še več: ko so se vzdignili turški Slovani, je bil Gladstone njih najboljši zaščitnik in je delal zanje z besedo in s peresom. »Neizustne« Turke pa — »the unspeakable Turk« — in njih grozodejstva je obsojal s svetim srdom ter pisal brošure — n. pr. »Bulgarian horrors« — v katerih je ljubeznive Osmane in obenem njih zagovornike, posebno Disraelija, živo ožigosal pred angleškim in drugim omikanim svetom. Pa še nekaj več: Gladstone, on, Anglež, se je strinjal — horribile dictu! — z Rusi, ko so začeli dejanski nastopati proti tlačiteljem balkanskih narodov. To je bilo skoro preveč za angleške rojake in drugo »omikano« Evropo. Turško gospodarstvo na Balkanu je bilo Angležem »noli me tangere«; evropskemu »ravnotežju« na ljubo se ne bi smel nihče vtikati v notranje razmere štambulskega carstva, niti se preživo zanimati za usodo uboge raje. Kdo bi bil pričakoval, da mogočni angleški državnik povzdigne svoj glas za turške kristjane ter izjavi s srditimi besedami, da je turško gospodarstvo evropski škandal, da ta državnik obsodi popustljivo stališče velesil napram turškim grozodejstvom in se z ljubeznijo potegne za krščanske trpine na Balkanu, dokazujoč, da je skrajnji čas, da se Turek odpravi iz

Evrope, in da se Balkan izroči balkanskim narodom? Kak anahronizem, se dandanes potegovati za kristjane pod mohamedanskim jarmom in klicati Evropo na boj proti Azijatom, kakor v davnih časih, ko je bil krščanski zapad solidaren nasproti mohamedanstvu, in ko je bila še živa krščanska ljubezen in je kristjan prihajal na pomoč kristjanu proti moslimu.

Gladstone torej ni bil državnik, kakršnih smo vajeni; kajti da bi državnik uravnaval svoje postopanje po zahtevah pravice in človekoljubja, to je prav redko. Vsiljuje se mi misel, da bi ga primeril z Bismarckom, njegovim največjim sovražnikom na državniškem torišču. Bismarck je dovršil brez dvoma večje delo, ker mu je bilo nemško carstvo šele ustvariti in potem utrditi proti domačim in zunanjim neprijateljem; sprijemati se je moral z močnimi sosedi pruske in nemške države, in da je dandanes Nemška močna znotraj, mogočna zunaj, je seveda njegova zasluga. Gladstone pa je prevzel iz rok svojih prednikov državni organizem, ki je bil v stoletjih utrjen in urejen kakor dobro sestavljen in namazan stroj, ki gladko teče; njemu ni bilo premagovati zunanjih ovir pri državniškem poslu, on tudi ni mnogo dejanski nastopal na vnanje. Glede diplomaške modrosti radi priznavamo Bismarcku prvo mesto; vendar bi se smel Gladstone, kakor mislim, pokazati tudi poleg Bismarcka. Morda je imel celo širje obzorje in višje, naprednejše ideje o državnem in sploh človeškem življenju; njegove deloma izvedene, deloma name-ravane preuredbe so dokaz razsvetljenega duha in plemenitega srca. Blagi Gladstone ni poznal sovraštva, maščevanja in spletk, Bismarckova zgodovina pa je polna sile in brezobzirnosti, jeze in sovraštva, stiskanja in preganjanja. Je-li izrek: »Sila pred pravico« res Bismarckov, ali ne, je brez pomena; ravnal se je gotovo po njem.

Gladstone je izmed najmilejših in najsimpatičnejših zgodovinskih mož, in dejal bi, da tudi o njem velja, kar se je reklo o Titu, da je »amor et deliciae generis humani«. — Vkljub najčistejšemu liberalizmu se je držal celo življenje nekih konservativnih načel, o katerih je bil prepričan, da so koristna za posameznika in za družbo. Tudi v tem se kaže samostalnost njegovega duha. Premišljeval je mnogo o medsebojnem razmerju cerkve in države (prim. njegovo razpravo: »The state in its relations with the church«) in prišel je do spoznanja, da bodi država urejena na versko-nravstveni podlagi. Gladstone je bil ves čas svojega dolgega življenja veren kristjan in celo pobožen mož. Rad se je bavil tudi z bogoslovskim raziskavanjem,

ki je pri Angležih zelo priljubljeno; to je angleška posebnost, in menda ni nikjer toliko posvetnjakov-bogoslovcev nego na Angleškem.

Kot pravi humanist se je Gladstone obilo pečal s starimi klasiki in si je tudi kot učenjak v jezikoslovni stroki pridobil sloveče ime. Najljubši predmet mu je bila »homerologija«, kakor je sam pravil. O Homerju in starogrških odnošajih je napisal več zelo čislanih knjig. Toda kot razumen, praktičen Anglež se ni ukvarjal samo s kritiko tekstov, niti si belil glave zgolj s »konjekturami«, ampak preiskoval in presojal je starogrške države, družabne in rodbinske odnošaje, po katerih se je grški narod povzpел do slave in velikosti. Gladstone je mislil pri svojem preiskovanju na koristno stran in premišljeval je, kaj bi se dalo posneti iz starogrškega življenja in v prid obrniti za sedanjost. Vidi se, da Angležu veda ni mrtva in ne samo breme za možgane. Znanemu »temeljitemu« narodu bi bila morda angleška šolska učenost nezadostna; toda Angleži so imeli svojega Bacona in Benthama in so kmalu razumeli »utilitarizem« v vedi. Sicer pa so tudi Nemci v novejšem času krenili na drugo pot.

Približal sem se koncu tega sestavka, ne da bi bil omenil z besedico tudi zmot in slabosti Gladstoneovih; samo hvalil sem ga in slavo pel njegovim redkim prednostim. Ali je to nepristranska sodba? ali je bil Gladstone kar čist vzor brez madeža? — Kajpada je imel tudi svoje slabosti, saj je bil človek — oprostite to vsakdanjo frazo! — Da odkrito povem: jaz ne vem, katere napake je imel, katerim zmotam je bil vdan. Tem bolje. Saj nisem poklican, da bi poudarjal, kaj ga je vrstilo med druge ljudi, ampak kaj ga je odlikovalo. Vsekakor je Gladstone tudi za pesimista zelo tolažljiva prikazen v ti solzni dolini, in najnovejši pokopanec v Westminsterški opatiji se vsekakor odlikuje tudi med preslavnimi sopokopanci, in njegovo ime se bode svetilo tudi poleg imen največjih sinov zavidanja vredne Britanije.

U l o m k i.

1.

Da sem lahek ptiček,
Bi razpel peroti;
V pesmi glasni vzplaval
Ljubici naproti.

Pel bi ji na jutro,
Pel ji celi danek,
Pel bi ji po noči
V vseblažilni sanek.

Srpoš.

Kotanjska elita.

Spisal Premec.

(Dalje.)

V.

ake so bile razmere, ko so neko jutro zbudili prebivavce v Travnovi vili bučni glasovi vojaške koračnice. Vmes se je slišalo enakomerno teptanje na stotine nog, prhanje častniških konj in peketanje njih kopit, od zadaj pa ropotanje voz.

V vili je vse hitelo k oknom in na vrata.

Spodaj pa se je vrstila mimo vrsta za vrsto trudnih, zaprašenih vojakov, svetile se v jutranjem solncu sablje častnikov, rdeli potni obrazi navadnih vojakov, razgreti od težkih pušk in napolnjenih teležnjakov.

In te pisane, velike družčine nikakor ni hotelo biti konec.

Traven je stal na vrtnih vratih ob cesti in zrl z zanimanjem ta slikoviti prizor.

Ko je bil že skoro ves polk mimo njega, je Traven namah videl pred seboj mladega častnika, ki je jezdil mimo njega, hipoma ustavil konja in ga pazljivo motril.

«Tristo — menda se vendar ne motim?» je vzkliknil nadporočnik Pavel Pavlovič. »Gospod profesor Traven?»

Traven ga je takoj spoznal.

Veselo je stopil k njemu in mu podal roko.

»Dobro došli v našem mestecu, gospod nadporočnik! Toda, kako to, da prihajate s tem polkom?»

»Oh, usoda, usoda!« je viknil Pavlovič. »Že dve leti je, kar sem premeščen semkaj. In tako romam po svetu — kakor Ahasver, prav kakor Ahasver! Toda, na svidenje, profesor!«

»Posetite me, tukaj stanujem,« je pristavil Traven.

»Izborno, izvrstno! Kdo bi si bil mislil, da najdem tukaj starega znanca! Hvala za vabilo — bržčas je izkoristim že nocoj!«

In razšla sta se.

Pavlovič je izpodbodel konja, in ta je šinil dalje, da se je kar prašilo za njim.

Od zgoraj v vili pa se je tačas odmaknila od okna Travnova soproga Matilda. Videla je, da se soprogo pogovarja s tujim častnikom, in to je zbudilo v nji radovednost, brez katere ni bila niti ona.

Takoj nato je stopil v njeno sobo Traven. Ali ona je čakala, da ji pove sam novico.

Zato se je malomarno kakor sicer naslonila na naslanjač, in oni trudni izraz ji je zopet legel na lice, ki je bilo že nekoliko časa vedno blede.

»Pomisli, dušica,« je dejal Traven vstopivši, »starega znanca sem našel zdajle med častniki!«

»Kdo pa je?« izpregovori polglasno in leno ona.

»Nadporočnik Pavel Pavlovič. Najino znanje je že precej staro. Še kot kadet je bil pri polku v P., kjer sem služboval jaz, in slednji večer smo se shajali skupaj v kavarni. Mladi mož se mi je bil takrat zelo priljubil, in prav vesel sem, da sem ga zdaj našel. Povabil sem ga na večer k nam! Torej, dušica, kaj ne, da se tudi ti udeležiš nocoj te družbe? Nočem te siliti, ali dobro bi ti delo!« je dejal rahlo Traven in se ji približal.

Matildi pa je bila tedaj šinila nova misel v glavo.

Oko ji je za hip zažarelo, in skoro vesel izraz ji je šinil po obrazu.

»Ali pride tudi doktor Lovrin?« je vprašala naglo.

»Skoro gotovo,« je menil Traven.

»Dobro — morda pridem doli!«

Kdo je bil zdaj srečnejši od Travnova?!

Pristopil je k ženi, ji pogladil lice in ji sedel nasproti v mehki naslanjač.

* * *

Mrak je bil legal po dolini, in hladnejša sapica je zibala dozdej razbeljeni vzduh.

V vrtni lopi Travnove vile pa so sedeli: Traven, dr. Lovrin, nadporočnik Pavel Pavlovič, Severica in Matilda. Črez dolgo je bila prišla zopet v družbo.

Matilda je bila videti nocoj izredno dobre volje. Sedela je prav zraven nadporočnika, da se ga je skoro dotikala.

Pavel Pavlovič pa je pripovedoval zgodbe svoje, odkar se nista bila videla s Travnom. Znal je pripovedovati izborna in šegava, in Matilda ni obrnila oči od njegovih ust.

In vsaki hipec se je veselo zasmejala.

Za Maksa se niti ni zmenila, kakor da ga ne bi bilo v družbi. Severica je premišljevala, kaj pomeni nocojšnje vedenje Matildino; razbijala si je glavo in res — prišla do pravega zaključka.

»Ljubosumnega hoče storiti Maksa in mu s tem vrniti razžalitev!« je mislila sama pri sebi ter — privoščila Maksu to sladko čutilo.

»Tu je pretesno v ti lopi,« je menila Matilda, ko je nehal pripovedovati Pavlovič. »Pojdimo raje po vrtu do večerje!«

Vstali so.

Tedaj je ponudil Pavlovič Matildi roko, in ta se je takoj brez obotavljanja naslonila obnjo.

In stopala sta naprej, a ostala družba je postajala, si ogledovala različne nasade in se pogovarjala.

»V taki tihoti, v takem idilskem miru, milostna, v takem bi hotel živeti! Ah, kako vam zavidam! — Ali naše nestalno življenje je podobno ciganskemu; oprostite, milostna, da se drznem izpregovoriti pred vami to plebejsko besedo!« je govoril poltiho nadporočnik Pavlovič in ji pri tem večkrat pogledal v velike, sanjavo zroče oči.

»Ah, kako srečen mora biti človek, ki sme zraven takega posestva imenovati svojo tako ljubeznivo, tako dražestno, tako krasno gospo,« je nadaljeval in ji krepkeje stisnil žametasto roko.

In ona mu je ni odtegnila.

Za velikim jasminovim grmom se mu je ostavila noga, kakor nehote.

In postala sta.

»Moj Bog, kaj vam je, gospa? Ali so vas morda celo besede moje razžalile, da imate solzne oči?«

Res je bila stopila Matildi solza v oko, sama ni vedela, spričo česa.

»Ah, nikakor ne, gospod Pavlovič,« je dejala naglo in segnila po robec, da se obriše. »Ali spomnila sem se . . .«

Toda on ji ni pustil govoriti, niti si otreli solze.

Naglo se je sklonil ter ji s poljubom posrkal kapljo, ki ji je že bila pripolzela na lice.

Zardela je pod tem žarkim poljubom, se zopet oprijela njegove roke, in stopala sta dalje; kajti bližali so se glasovi izmed zaostale družbe.

»Gospod nadporočnik, tukaj semle pojte, tukaj je krasno!« je zaklical Traven.

Matilda in Pavlovič sta se obrnila in stopala proti onemu kraju.

»Ali vas smem večkrat obiskati?« je hušknil Pavlovič.

Njegovo oko je viselo žareče in koprneče na nji.

Ozrla se je k njemu, in pretreslo jo je, kakor bi bila zavela ledena sapa raz gorske robove.

Takoj je povabila oko in odgovorila tiho, a naglo, da je jedva razumel:

»Kadar vam drago in vam dopušča čas . . .«

Pridružil se jima je Traven.

A zadaj sta stopala Severica in Makso.

»Kaj ne, gospod doktor, lep in zanimiv mož, ta Pavlovič?« je vprašala zlobno Severica in se ozrla v Maksa.

Makso je čutil, kam merijo te besede. Nasmehnil se je porogljivo in dejal popolnoma mirno, skoro ciniški:

»Prav pravite, gospa, izredno interesanten mož!«

* * *

Odzdaj je bil Pavlovič vsakdanji gost pri Travnovih.

Matilda ni več počepala v svoji sobi; njena otožnost je bila izginila, rdečica se je zopet pojavila na njenih licih, in postala je zopet prejšnja, lepa in dražestna gospa. In proti Travnu je začela biti še bolj pozorna, celo laskala se mu je včasih in radovoljno in z nasmehom se je lotila zdravljenja, katero ji je bil ukazal dr. Lovrin. — Celu taka skrb za soproga se je je lotila, da mu je svetovala, naj se večkrat razvedri, naj začne zahajati tudi v mesto med znance, naj gre včasih celo v Ljubljano, da obiše stare prijatelje. In Traven je v vsem lepo slušal lepo in ljubljeno svojo soprogo; kakor v vsem, ji je tudi v tem ustregel, in tako se je dogajalo, da je včasih vstal res v mestu še pozno v noč, in da je prišel domov, kadar je poslala soproga kočijo ponj.

V tem času se je seveda Matilda kaj izborno zabavala s Pavlovičem, ki je stavil ves prosti čas nji na razpolaganje.

Sprva je hotela Matilda s tem dražiti Maksa; hotela mu je pokazati, da so na svetu vendar še moški, ki je ne prezirajo kakor on. In ako se ji je zazdelo, da je včasih Maksu šinila temna senca preko čela, da je bil videti nekako ljubosumen, tedaj je bilo njeno veselje popolno.

Ali igrala se je z ognjem!

Pavlovič je bil lep in strasten mož. Kaj čuda tedaj, da je ginila v občevanju z njim Maksova podoba vedno bolj iz njenega srca, da je nazadnje gospodoval v njem edini Pavlovič. Samo kakor v snu, od daleč, ji je še včasih zasvetil spomin na Maksa — liki zvezda — rešilnica mornarju . . .

In zlobnih jezikov ni bilo treba iskati, da so si začeli sikati v ušesa najnovejše dogodke v vili in slastno obirali kost, ki se jim je tu ponudila.

Take vesti so seveda naposled prišle na ušesa tudi Maksu. Ta jih s početka ni verjel, ker jih je imel za golo obrekovanje; kajti sam ni bil opazil ničesar, kvečjemu kak žareč pogled med Matildo in nadporočnikom, kak slučajen dotikljaj njiju rok in take malenkosti. Ali vse to je pripisoval le temu, da se hoče Matilda njemu osvetiti . . .

Toda oni večer, ko je videl, ob kaki uri je zapuščal Pavlovič vilo, in je tudi vedel, da je bil tisti večer Traven v Ljubljani, tedaj so mu padle luskinе raz oči. In to ga je tako razburilo, tako pretreslo, da bi bil kmalu provzročil največji škandal in si uničil celo svojo eksistenco.

Edini Traven ni videl nič, ni slišal nič. Živel je v takem zadovoljstvu, kakor še nikoli, in Maksu in svojim ožjim prijateljem je pripovedoval včasih o svoji sreči.

(Dalje prih.)

LISTEK.

Prvi slovanski časnikarski shod, poročča Ivan Kunšič.¹⁾ Velikanska, veličastna je bila slavnost Fr. Palackega minole dni v Pragi, pomenljivejša pa še veliko bolj radi tega, ker se je pri ti priliki vršil prvi shod slovanskih časnikarjev v Avstriji, ki je bil velike važnosti za razvoj slovanskih narodov. Mi Slovenci pa smemo biti še posebe ponosni, da je temu pomenljivemu shodu predsedoval Slovencec, Ivan Hribar; njegovim zmožnostim, energiji in znanju slovanskih jezikov se je zahvaliti, da se je shod vršil gladko in točno v veselje in čast vsega Slovanstva. Shod se je vršil dne 19. m. m. popoldne na staromestni radnici; udeležilo se ga je 138 časnikarjev slovanskih. Predsednik je bil Ivan Hribar, prvi podpredsednik Michal Chyliński, glavni urednik »Czasov« v Krakovu, drugi podpredsednik pa dr. Šime Mazzura, glavni urednik »Obzorov« iz Zagreba. Predsednik je pozdravil prisotnike najprej slovenski, potem češki, poljski, ruski in hrvaški. Na vrsti so bila najprej zanimiva poročila o žurnalistiki raznih slovanskih narodov. Karel Salva je poročal o tisku slovaškem, dr. Aleks. Mitrović o srbskem, dr. Š. Mazzura o hrvaškem, Gregor Kupčanko o maloruskem, za Andreja Gabrščka E. Klavžar o slovenskem, dr. Ant. de Beaupré o poljskem, za Jož. Kummerja JUC Kronbauer o češkem. Potem so prišle na vrsto resolucije, o katerih se je od začetka živahno razpravljalo, vendar so se sprejele z malimi izpremembami — izpustila se je zadnja, t. j. šesta o prepovedi poštnega vvoza. Sklenilo se je končno še, da se bode vršil prihodnji shod drugo leto v Krakovu. — Shod je trajal čez pet ur; gotovo je, da se v tem kratkem času o mnogih važnih in potrebnih rečeh ni moglo govoriti. Pa

¹⁾ G. Ivan Kunšič, stud. phil., je zastopal na Palackega slavnosti v Pragi »Ljubljanski Zvon« — na prošnjo urednika, ki je bil službeno zadržan. G. Kunšiču izrekamo pri ti priliki na ti vlnudnosti iskreno zahvalo!

če se ne bi bilo doseglo nič drugega, storjen je vsaj začetek skupnega slovanskega dela, tako da smelo rečemo: Dne 19. rženega cveta l. 1898. ni bil le položen temeljni kamen za spomenik velikega Palackega, ampak tudi temeljni kamen veliki slovanski organizaciji, ki poraste od leta do leta v večjo duševno silo slovansko.¹⁾

Slavje stoletnice rojstva Františka Palackega je združilo konec minolega meseca vse stranke in vse sloje češkega naroda in pa vse slovanske narode, da so izkazali čast spominu moža, mimo katerega ni v novi češki zgodovini slavnejšega in zaslužnejšega.

Pred 100 leti, v dan 14. junija 1798. l., je bil rojen v tihi moravski vasi, v Hodslavicah, pod veličastnim Radhoštom František Palacky, najznamenitejši buditelj in vodnik svojega naroda. Kdor je posetil češkoslovansko narodopisno razstavo v Pragi, njemu je v spominu zibelka, v kateri je nekdanj pod streho nizke hišice zibala v spanje svojega sina uboga žena vaškega učitelja, nevedoč, kaj da bode njen sin svojemu narodu, narodu, ki je bil takrat pogreznjen še v topo nezavednost, od vseh zavržen, in ki se je dozdevno bližal le svojemu nezogibnemu pogubljenju. Saj so bili takih nazorov celo možje kakor Dobrovský, ki je še l. 1825. izrazil v prijateljskem pogovoru z grofom Sternberkom svoj obup nad češkim narodom. A mladega 27letnega Palackega so razvneli taki nazori h krepkemu odporu, in zavrnil je takrat Dobrovskega, kateremu je očital, zakaj da ne izdaja svojih del v češčini, z znanimi pomenljivimi besedami: »Bodemoli vsi taki, bo pač zamrl češki narod od duhovnega gladu; jaz saj bi smatral, čeprav bi bil ciganskega rodu, in še takrat, če bi bil zadnji tega rodu, za svojo dolžnost, da storim vse, da se ohrani o njem v zgodovini človeštva saj časten spomin.« In po teh besedah se je ravnal: vse njegovo življenje je bilo navdušeno delo za rešitev in povzbudo češkega naroda.

Ob jako ugodnih okolnostih je prišel Palacký l. 1823. v Prago potem, ko je bil dovršil študije na požunskem liceju in je več let poučeval v plemenitaških rodovinah na Ogrskem. Seznanil se je v Pragi z Dobrovským in po njegovem posredovanju z grofoma Gašperjem in Frančiškom Šternberkom; to znanje je bilo za njegovo bodočnost odločilnega pomena. Že prej je bil Palacký narodnostno probujen; prelagal je na češčino Ossiana, pisal je za časopis »Krok«, izdal je skupaj s Šafaříkom »Početke češkega pesništva, zlasti prosodije« in bavil se je poleg leposlovja tudi s češko zgodovino. Zlasti ga je zanimala husitska doba; saj je bila i Palackega rodovina češkobratovska in je vztrajala v ti veri na tajnem do leta tolerančnega patenta, kateri jo je prisilil, da se je priglasila k avgsburškemu izpovedanju. Palacký je prišel v Prago le, da prouči vire husitske zgodovine, toda grofa Šternberka sta ga pridržala za trajno, ko sta mu naročila, naj spiše zgodovino njih rodovine. S tem spisom je bil Palacký krenil na pot, na kateri je izvršil pozneje svoje nesmrtno delo. Prišel je pa Palacký v Pragi v tesno zvezo in v stalno dotiko s prvimi zastopniki češke dežele, posebno s češkimi plemenitaši in si je pridobil s takim občevanjem jasen pregled političkih razmer, in le-to ga je usposobilo sčasoma za duševnega voditelja vse češke politike.

¹⁾ Sprejete resolucije in pa podrobnosti o referatih, nasvetih i. dr. priobčimo na platnicah »Zvonovih«.

Ime Palackega je spojeno z življenjem vsega češkega naroda. Saj je Palacký razkril češkemu narodu njegove slavne zgodovine pravo jasno podobo, posegel je pa tudi dejanski v razvoj najnovejšega obdobja češke zgodovine. Iz obsežnega in žilavega njegovega delovanja v predmarčni dobi naj poudarimo samo, da je bil on ustanovitelj »Časopisa Češkega Muzeja« in glavni soudeleženec pri ustanovitvi »Matiče češke«; imela je pa le-ta za širjenje češkega zavedanja nepregleden pomen in je bila dolgo dobo središče vsega češkega prizadevanja. In ko se je l. 1848. probudil češki narod tudi politiški, se je Palacký udeležil tega delovanja toli odlično, da je stopil po obnovi avstrijske ustave l. 1860. že kot priznani vodnik na čelo politiške češke čete. Ni pa pozabil skrbeti i za druge stroke narodnega življenja; posebno češko pisateljstvo je Palackemu dolžno hvalo za ustanovitev pisateljskega društva »Svatobora«, katero je ustanovil Palacký.

Da, popolnoma si je zaslužil Palacký častni priimek »oče narodov«!

Poleg vsega svojega politiškega in drugovrstnega delovanja je pa gradil Palacký neprenehoma svoje največje epohalno delo, svojo »Zgodovino češkega naroda«. V ti »Zgodovini« je spisal Palacký na podstavi mnogoletnega, razsežnega in skrajno marljivega proučevanja domačih in tujih virov strogo vednostno in v klasiškem slogu češko preteklost od prvih početkov pa do dobe Habsburžanov. Vplivalo je to delo, posebno pa popis husitske dobe, na vse narodno življenje velikansko. Narod je v ti zgodovini prvič sam sebe spoznal; videl je šele sedaj, kakšna mu je preteklost, kako je bil deležen napredka občé prosvete in omike, in kakšno stopnjo zavzema spričo svoje zgodovinske preteklosti v vrsti drugih narodov. Ni je knjige, ki bi imela toliko globokega in trajnega vpliva na češko narodno gibanje, kakor Palackega zgodovinsko veldelo, katero je bilo njegovim vrstnikom kakor nova prikazen, kakor evangelijski novega zavednega narodnega življenja.

Ime Palackega žari nad češko preteklostjo; svetilo je mnogo let kot zvezda vodnica sedanjemu boju za češke narodne pravice, bode pa tudi večno ohranjeno v spominu hvalčnega češkega ljudstva.

»Květy«.

Knjižna naznanila. Z ocenami knjig, ki nam jih dopošiljajo gg. pisatelji ali založniki, smo nekoliko zaostali spričo vedno nam nedostajajočega prostora. Ako pa kake poslane nam knjige iz kateregakoli vzroka ne moremo takoj primerno oceniti, je preje niti ne naznanimo, ker sodimo, da je za prvo potrebo dovolj obveščeno občinstvo po kratkih naznanilih, ki jih prinašajo o vsakem književnem pojavu naši dnevnikarji, zlasti popolno »Slovenski Narod« pod zaglavjem »Književnost«. To načelno postopanje pa se nam je od neke strani očitalo kot namišljeno preziranje nekaterih knjižnih podjetij. Da se temu, četudi neupravičenemu očitku ognemo, naj naznanimo tu vendar na kratko vse knjige in knjižice, ki so nam doslej došle, a jih še nismo nič omenili, pridržujoč si nekaterih obširnejšo oceno za pozneje, a nekaterih sploh ne ocenimo, ker jih ne bi mogli oceniti — ugodno, a nočemo z neugodno, dasi pravično ocenitvijo škodovati podjetjem, ki so sicer vrlo zaslužna. Sapientia sat! —

Slovenske knjižnice Gabrščekove je med tem časom priraslo že dokaj številik. Snopič 57—59 so prinesli »Povesti s potovanja« Ane Řehakove (v prevodu A. Dermôte in J. Kunšiča) in »Korotanske povesti« Gabriele Preissove (v prevodu Dermôtovem). — V snopičih

62—63 je izšla v prevodu Vinka Viniča povest Ljube Babića (Gjalskega): »Márica«. — Snopiča 73. in 74. pa sta nam prinesla kar dve izvorni drami, namreč Ivana Benka »Strahomir«, izvorno dramatiško igro v petih dejanjih, in Milovanovo »Mlado Zoro«, romantiški igrokaz v treh dejanjih (glej njiju oceno v 126. in 127. letošnji številki »Slov. Naroda«). — Snopič 75. pa je pričel Jana Klecande epizodo iz laške vstaje leta 1848. — »Na bojišču« — ki jo je »iz češčine po drugi izdaji poslovenil« Ivan Rejec. — Ista podjetna založarnica je izdala M. M. Hostnika »Ročni rusko-slovenski slovar« (str. 378) in istega pisatelja »Kratko slovnico ruskega jezika« (str. 85).

Kosijeve »Zabavne knjižnice za slovensko mladino« je izšel VII. zvezek (str. 47) s slično vsebino kakor prejšnji.

Iz založništva Jancaza Giontinija nam je došlo kar dvoje knjig, namreč »Sto narodnih legend«, ki jih je slovenski mladini in preprostemu narodu v pouk in zabavo nabral in priredil Anton Kosi (str. 234), in pa povest »Na različnih potih« — primerna dečkom od 11. do 14. leta — ki jo je nemški spisal Franc Frisch, a »za Slovence priredil« znani pisatelj Janko Leban, naučitelj na Trebelnem pri Mokronogu.

Isti pisatelj (Janko Leban) je priredil in izdal pri J. Krajcu v Novem mestu dr. Antona Pogačnika (zdravnika v Gorici, specialista za pljučne bolezni) razpravo »o jetiki, sušici ali dëri« (str. 42, cena 25 kr., po pošti 28 kr.); knjižica se dobiva pri lastniku Janku Lebanu).

V Petrograd. Potopisne črtice. Po svojem opazovanju in po raznih virih sestavil Ljudevit Stiasny. V Gorici 1898. Tiskal in založil A. Gabršček, 304 str., 16°, cena 72 kr. — To je naslov knjigi, katera je kot 69.—72. snopič Slovanske knjižnice izšla pred nekaterimi tedni.

Pisatelj pravi v »predgovoru«, da so tuji pisatelji pač že mnogo pisali o Rusiji, toda njih spisi so se bavili največ s senčnimi stranmi ruskega življenja, o hvalevrednih lastnostih ruskega narodnega značaja so raje molčali. Tudi Slovenci poznajo Rusijo in Ruse premalo. — Pisatelj je opisal nekatere dele ruske države nekoliko po svojem opazovanju, nekoliko po raznih virih. V knjigi čitamo, kako se je vozil iz Belgrada po Donavi navzdol, dokler ni prišel do ruske meje pri Reni. Od tod je potoval nekoliko po železnici, nekoliko po svojem kolesu, dokler ni prišel v Odeso. Iz tega mesta se je obrnil proti jugovzhodu na krimski polotok, kjer je videl več znamenitih krajev. S Krima se je obrnil proti severu ter prišel v Ukrajino med Maloruse. Odtod se je napolil proti Moskvi, potem v Nižnji Novgorod ter nazadnje čez Rybinsk v Petrograd.

Pisatelj je zanimivo narisal to in ono. Posebno rad se je pomudil pri šolah: tu in tam tudi pri cerkvah. Zlasti radi ga poslušamo, kadar nam pripoveduje kaj takega, kar je njega samega doletelo na potu.

Fr. Kos.

Ottáv Slovnik Naučný. Leta 1829. so se združili Palacký, Jungmann in Presl, da bi izdajali velik enciklopedičen slovar v češkem jeziku. L. 1830. je bila ustanovljena češka »Matica«, da bi podpirala izdavanje dobrih čeških knjig. A mnogo denarja se je izdalo za Jungmannov slovar in za Šafaříkove »Starožitnosti«; vrhu tega pa je nedostajalo tudi znanstvenih moči za tako veliko podjetje. L. 1844. in 1845. so se začele v »Matici« zopet priprave in isto tako l. 1850.—52., ko je zastavil Palacký svoje moči, da bi »Matica« začela z delom,

za katero je bila zlasti ustanovljena. Sestavil se je popolen seznamek člankov, in tudi rokopisi so bili deloma že pripravljeni, a dobra stvar ni uspela. — Pa-
lackega prizadevanje ni rodilo sadu!

L. 1859. pa se je začel s pomočjo omenjenih priprav pod Riegrovo redakcijo izdajati »Slovník Naučný«. Kober, lastnik celega podjetja, je preskrbel redakciji bogata sredstva (potrebno knjižnico, prostore, stalne plače za glavne delavce v uredništvu itd.). — Riegrovega »Slovníka« je izšlo 11 zvez. (X. in XI. obsegata dopolnila). Prva knjiga ima letnico 1860, zadnja 1874. Ko je po letu 1860. stopil Rieger v politično življenje in delovanje, mu je nedostajalo časa za uredništvo, in od IV. knjige je je vodil J. Malý — »spolniredaktor«. Motto jim je bil: »V práci a vědění — je naše spasení«.

Redakcija je gledala, da bodi »Slovník« češko delo, samostojni članki domačih sil, ne navadne kompilacije. Da je bilo mnogo težav, je samo ob sebi umevno; saj je bilo to prav tako podjetje v malem narodu, ki si je jedva priboril nekaj kulturnih zavodov. Tudi javnost je nasprotovala, da se je moralo uredništvo braniti v IV. in X. zv. A delo je vendar napredovalo in je bilo končano po petnajstletnem neumornem, napornem delu in trudu. Sodelovalo je 247 sil! Zlasti važni so članki o slovanskih narodih od Jagiča, Perwolfa i. dr., po katerih je posneto tudi »Slovanstvo« naše »Maticce«. Toliko o prvi izdaji »Slovníka Naučnega«.

Pokazala pa se je sčasoma potreba, kontrolovati veliko delo ter je popopolniti v marsikaterem oziru. Saj je med tem časom napredovala vsaka stroka znanstva, in marsikatero vprašanje je dobilo povsem drugo lice. Podjetni knjigar Otto v Pragi je torej prevzel povsem novo izdajo tega monumentalnega dela: »Ottův Slovník Naučný. Illustrovaná encyklopaedie obecných vědomostí. Majitel, vydavatel a nakladatel J. Otto.« Prvi sešitek je izšel 15. januarja l. 1888., a meseca februarja t. l. je bilo delo pri XIII. zv.

Podjetje je zasnovano na najširši podlagi, in prvaki literarnega delovanja slovanskega so obljubili svojo pomoč. Nad 500 sotrudnikov je tiskanih v prospektu, a pozneje se jih je oglasilo še nekaj. Za motto ima delo:

Qui scit, ubi sit scientia,
habenti est proximus.

V prospektu se čita med drugim: »Národ, kterýž dovede samostatně si poříditi a všeobecné potřebě podati výbor všech vědomostí lidských, národ takový dokazuje co nejjasněji, že se již zmocnil celého pokladu vědeckého ůod století nastřádaného a osvědčuje co nejzřejměji, že patří mezi národy kulturní, na výši moderní vzdělanosti stojící.«

Proto snaha redakce a nakladatelstva k tomu se ponese, aby Ottův Slovník Naučný, stoje na výši naší doby pokročilě, podával výsledky vědeckého bádání a všestranného tohoto pokroku ve formě lahodně, i širšímu obecnstvu přístupné. Při tom ovšem přihlíženo bude především a dostatečnou měrou k věcem slovanským vůbec a k našim českým věcem zvláště . . .

Moj namen ni poročati o velikem delu samem, kolikor ga je doslej izšlo, in ki zasluži tudi s strani Slovencev največjega zanimanja, temveč opozoriti sem hotel svoje rojake na članke, ki se tičejo našega naroda. V XIII. zvezku prinaša »Slovník« pod skupnim zaglavjem »Jihoslované« tri članke o Slovencih: »Národopis« (str. 365—367), »Jazyk slovinský« (str. 391—397) in »Dějiny slo-

vinské literatury« (str. 403—421); vsi ti članki so iz spretnega peresa našega neumornega prof. dr. Murka!

V narodopisnem oddelku poroča g. pisatelj o prvotnih in današnjih naselebinah slovenskih, podaja statistične date, omenja zgodovinske in verske odnošaje in razvija nekak političen program za bodočnost slovenskega naroda ter misli: »Zřízení království Slovenie« . . . bylo by možné jen na základě práva národnostního. Temu však přiči se (nasprotuje) již autonomistický a federalistický program Čechů, Poláků a Chorvatů. Při provedení úplné autonomie »království a zemí« vedlo by se Slovincům zle, poněvažd mají ve svých rukou jen Krajinu a na sněmě gorickém drží se v rovnováze s Vlachy.« Za Slovence v drugih deželah pa bi se moralo urediti kakor za Nemce na Češkem . . .

V drugem članku podaja dr. Murko pregledno karakteristiko slovenskega jezika v glasoslovnem in oblikotvornem oziru, omenjajoč vsa dosedanja važnejša, v to stroko spadajoča dela; bavi se s klasifikacijo slovenskih narečij, govori o zgodovinskem razvoju jezika in njega vvedenju v urade in šole ter omenja naposled zgodovino slovenskega pravopisa. Oba članka sta pisana temeljito, jedrnatno in jako pregledno.

Najzanimivejši pa je vsekakor tretji članek — kratka, pregledna »zgodovina slovenskega slovstva«. V splošnem vvodu omenja dr. Murko, da je bila slovenska literatura do II. pol. XVIII. stol. večinoma cerkvena, do 1595. l. protestantska, potem pa do 1765. katoliška; novo življenje pa je prinesla doba evropskega prosvitljenja in demokratskih idej francoske revolucije, katere vpliv so spoznali tudi Slovenci za Napoleonove vlade. V teh letih pa je začela vplivati tudi nemška romantika, ki pa je prodrla šele l. 1830., ko se je zbral krog pesnikov okoli »Čebelice«. Njih nastop in pesniški plodovi Prešernovi tvorijo epoho v slovenskem prerojenju, ki je bilo pod vplivom severoslovanskim, zlasti češkim. Poglobilo se je to delovanje z novimi svetovnimi idejami: z nastopom Stritarjev in njegovih sodobnikov. Pravi realizem in naturalizem pa se širi šele v poslednjih letih.

Dr. Murko je vzel naslednjo razdelitev: »doba reformatorsko-protestantska«, »doba katoliškega slovstva«, ki je dobila pravo moč s prihodom jezuitov v Ljubljano (1590), »doba prosvitljena in predromantična« (1765—1830), »doba romantično-narodna od Prešerna (1830) do l. 1870.« in »najnovejša doba od Stritarja (1870).

Predaleč bi začel, ako bi hotel navesti vse opazke, katere omenja dr. Murko naštevajoč razne pisatelje in pojasnjujoč razvoj vsega delovanja, omejiti se hočem torej samo na važnejše. Zlasti zanimivo in posebne hvale vredno je, da pojasnjuje dr. Murko pri vsakem važnejšem pisatelju njegovo odvisnost od tedanje duševne struje ali od posameznih pisateljev. Tako omenja n. pr., da je imel Linhart svoje domorodno mišljenje od Klopstocka, in da je v njegovemu duhu spisana tudi njegova »Zgodovina«. Zoisa imenuje po pravici središče vsega tedanjega literarnega delovanja v Ljubljani; Volkmer je pel v duhu Gellertovem, Gleimovem in Lessingovem.

L. 1830. se začenja v Slovencih mogočno literarno gibanje, »odpovidajici úplně české vlastenecké škole«; stalo je pod vplivom češkim, poljskim in srbskim: »Mocně působily srbské národní písně Vukovy a slovanské Čelakovského, Šafaříkova »Geschichte der slavischen Sprache und Literatur«, »Časopis českého Musea«, Čelakovského básnická činnost na lublaňský a Kollárova

na hradecký (graški) kroužek, Mickiewicz a vůbec polská literatura na oba postřednictvím polských emigrantů«. Ker so se učili tudi tujih, zlasti romanskih jezikov, je dobila literatura ne samo narodni, temveč tudi svetovni obraz; tako ima Prešeren vse romanske in germanske, da, celo orientalske oblike; l. 1822. sta dala Rückert in Platen Nemcem gazele, in l. 1833. nam jih je dal že tudi Prešeren . . .

Zanimiva je karakteristika Prešernova, katero zaključuje Murko: »Jedním slovem: nevelká kniha Prešernových »Poezií« je celou slovinskou poetikou . . . Prešeren se učil od lidu — a v národním duchu při vši velké básnické vzdělanosti a formální rozmanitosti a virtuoznosti spívána jest každá jeho báseň (pesem) . . . Tim způsobem obešel nebezpečení romantismu a stal se národním a realistickým básníkem jako Čelakovský a jiní slovanští romantikové« . . .

Precej obširno razlaga pomen Bleiweisovih »Novic«, o katerih pravi, da so »pravým repertoírem slovinské literatury«. Dobro je označil avtor tudi Koseskega s paralelo o Schillerju ter poudarja zasluge Janežičeve, ki je razširil literarni in znanstveni obzor Slovencev z izdajanjem prvega literarnega lista in prve zbirke domačih in tujih pesniških in beletriških plodov«. — O Levstiku pravi, da je nastopil zoper Koseskega ter sledil Prešernu in njegovim učiteljem: Rückertu, Platenu in zlasti Goetheju, kmalu pa tudi Heineju. S Prešernom se ne more meriti glede duševnega obzorja in bogastva oblik, a preseza ga v plastiki slik iz narave in življenja slov. naroda; nedosežno je to v otročjih pesmih, »pro které málo podobných básníků psalo i ve velkých literaturách« . . . Pri Jenku se vidi vpliv Kollarjev: »Jenka jest silný milostný a vlastenecký lyrik v národním duchu a prosté národní formě, ali velký pessimista v duchu Byrona a Heinea.« — O Jurčiču pravi, da je bil »v líčení domácího života realistou.«

O Stritarju je izrekel jako laskavo sodbo, da je »najobsahlejší slovinský spisovatel«; podaril je svojemu narodu pesmi vsake vrste, novele, romane, dramatične obrazce, kritično-literarne študije, satire in humoreske. »Všude vystupuje jako muž s evropským rozhledem (obzorjem) a slovanským srdcem, jenž hlásá (oznanuje) svým krajanům, že musí ctiti umění a zvláště poesii, která ma byti »paní« a ne »služkou«, vážiti si ideálů světla, pravdy a slobody . . .« Učil se je Stritar od prednikov, vendar glede čutstvene sile ne doseza Prešerna in Jenka, niti glede naivnosti Levstika, pa prekaša jih glede svetovnega obzorja in pa z lahkim in polnoglasnim jezikom . . . »Velký idealista pohoršil (jezil) se zvláště Zolou a v posledních létech pozoroval s nechtí (nevoljo) jak se naturalistické proudy chytají také mladých slovinských spisovatelů.« Zadnje menda ne bode treba prehudo jemati, ker je Stritar že sam večkrat pokazal, da se je sprijaznil z novo strujo, in da se ustavlja le njenim izrodkom! —

Gregorčič je reflektivni, elegični in idilični lirik, ki se čuti nesrečnega v svojem stanu ter hrepeni po svobodi . . . Kontrast nežnočutečemu Gregorčiču pa je bojeviti Aškerc, katerega imenuje Murko prvega znamenitega pesnika v kulturni zgodovini štajerski in ga jedrnato ocenjuje. »Njegova največja zasluga je, da je realist ruskega tipa v slovenski poeziji in da vvaja v njo vsa človeška vprašanja. V poslednjih letih nastopajo, kakor nekdanj Gregorčičevi tudi Aškerčevi učenci, ki »kažejo že s svojimi ruskimi psevdonimi (Nikolajev, Saveljev, Mihajlov!), da prodira vpliv ruskega realizma tudi v Slovence.« —

Dobro bi bilo, da bi bil gosp. pisatelj pri vseh pesnikih omenil izdajo njihovih pesmi, n. pr. Funtek, Gestrin, kakor je storil pri nekaterih. Če je

omenil Lujizo Pesjakovo in Pavlino Pajkovo, zaslužila bi tudi Márica, da se imenuje. Saj je glede kvalitete svojih spisov vsaj istovredna z omenjenima dvema, zlasti pa še od nje mnogo pričakujemo, ker je marljiva in se uči.

Omenivši Tavčarja, Kersnika i. dr. se spominja tudi slovenske »moderne«: »Od r. 1895. objejuj se u mladých spisovatelů silné naturalisticki proudi. Najvíce vynikají v »Ljublj. Zvonu« Radosl. Murnik, ostrý a důvtipný satirik, Karol Dolenc a Fran Govékar, jehož román »V krvi« (1896) vzbudil silnou polemiku proti »novostrujarům, jimž se však již nyní musí přiznati, že piší stkvělym (sijajnim) slohem«.

O »Dom in Svetu« pravi, da se v njem pridno neguje pesništvo z nabožno-moralno in didaktično tendenco; med njegovimi pesniki bi bilo treba omeniti tudi Hribarja. — Končno govori Murko še o dramatični in znanstveni literaturi.

Z veseljem moram konstatovati, da je dr. Murko sijajno rešil svojo nalogo. Za to nam jamči že njegovo ime; Murko je literaren historik v najidealnejšem pomenu besede, ki zna pisati tako, da zbudi v vsakem zanimanje; on pozna temeljito vse slovanske in nemško literaturo, kar je že večkrat in z večjimi deli dokazal. Njegovi članki v »Slovníku Naučnem« so velezanimivi, jedrnatí in pregledni. Bratom Čehom je naslikal naše kulturno in duševno življenje tako, da smemo biti zadovoljni. Zato je izvestno povsem upravičeno, da sem navel o glavnih pisateljih njegovo sodbo, ki bode marsikoga zanimala, komur »Slovník« sam ne pride v roke.

Dr. Murko je torej podal Čehom pregled slovenske literarne zgodovine; dobimo li tudi mi kdaj od njega zgodovino slovenskega slovstva?!

Dr. Vidic.

»Prosvjeta«, ki izhaja v Zagrebu, in katero smo v našem listu že večkrat priporočali, je prinesla v svojem VI. letniku za Slovence zelo zanimivo zgodovinsko študijo Ban Ivan Vitovac (sp. E. Luszwsky). Prav toplo jo priporočamo našemu naraščaju zgodovinarjev, ki je začel vendar »tandem ali-quando« krepko nastopati. Gospodu pisatelju pa moramo očitati, da se ni potrudil ter poiskal slovenskih imen za Ossiach, Gurk, Radmannsdorf, Sann, Montpreis, Rohatsch itd., da ne govorim o Sannecku, Wallenburgu, Herbergu, Königbergu itd., ki imajo tudi slovenska, čeprav manj znana imena. — V istem letniku je priobčil Fr. S. Kuhač za primorske Slovence zanimivo študijo o italijanskem glasbeniku Tartiniju (* v Piranu 1092, † 1770), ki je sprejemal v svoje skladbe hrvaške narodne napeve, samo da jih je prilagodil in priredil po zahtevah italijanske glasbe, ne da bi s tem plagijate delal. Znano je, da je Kuhač nekaj enakega v Haydnovih skladbah dokazal.

Mislím pokojnicama hrvatskim pedagogima i učiteljima. Sveska prva. Spjevao Ljudevit Varjačić. Dio čistoga prihoda namijenjen je spomeniku Ivana Filipovića. U Varaždinu. Troškom i nakladom pisca. 1898. 12° 60 str. Cijena 30 novč.

Listnica uredništva. B: »Zvon« je objavil zadnjič nekaj Vaših dekadentnih pesmi, ker bije v njih prava in nežna lirska žila. Ker ste nam spet poslali nekaj stvari v tem »modernem« žanru, naj Vam pojasnimo svoje stališče glede te naj-novejše lirske oblike! Najradikalnejši dekadentje se ne brigajo ne za metrum, ne za stik. Tako smo čitali lani v češkem časopisu »Naše doba«, in dr. Förster je v našem listu objavil temeljit essay o dekadenci. V formalnem oziru je po našem mnenju dekadenca nekaka reakcija proti puhlemu formalizmu, ki je gledal

in še gleda v prvi vrsti na gladko sestružen in politiran verz in zvonek stik, v drugi vrsti šele na duh, na vsebino. Tako so se rodile tiste historične stalne lirske oblike, o katerih je že večkrat govorila naša listnica. Vsakdo, ki je spisal kak »sonet«, »ritornel«, kako »sestino«, ali kako se še zovejo vse te umetne umetnosti, je mislil, da je njegov izdelek že zaradi oblike lirika, poezija. To je seveda čudna zmeta! Pravi liriki in poetje sploh se niso nikdar uklanjali formalizmu. »Duh je, ki si ustvari obliko«, bi lahko rekli. Poleg drugih vzrokov je tudi najnovejša dekadentna struja nekaj protest proti vsaki formalistični pedanteriji v stihotvorstvu. Toda — sunt certi denique fines! Naj povemo na kratko! Vse naše listnice počenši z l. 1895. pričajo, da nismo nikakršni formalisti, in da ne pripoznavamo nikakršnih »stalnih« oblik.

Prepričani smo, da v poeziji nikakor ni neogibno potreben stik, zlasti v epiki ne. Stik ima vobče dvojen pomen. Prvi je muzikalni in je na svojem mestu posebno v takih pesmih, ki se pojo; drugi pomen stika pa je, da markira kako misel ali pointo v verzu. Zato pa tudi ni vsaka beseda v verzu vredna, da bi se »stikala« ali »rimala«; zato pa stik, kakor je že Stritar svoj čas to reč prav po domače razlagal, ni zgolj pusta igrača. Vendar stik ni neobhodno potreben niti v liriki. Tisti poetični aroma, ki se v pravi liriki in v poeziji sploh niti analizirati ne da, ampak ga moremo samo občutiti in uživati, je pristopen duši, ki je sploh sposobna uživati poezijo, tudi brez vsakega uho božajočega stika. Tudi kak določen verz ni baš predpisan; ni neizogibno potrebno, da bi moral imeti verz ravno toliko in toliko stopov. Ni potrebno, da bi morala imeti kaka kitica ravno toliko in toliko verzov, ker delitev kake pesmi v strofe že a priori ni potrebna. Ne pripoznavamo absolutne veljave »asonanc« in »aliteracij«.

Tako daleč se strinjamo z vsemi svobodnimi stikotvorci, z vsemi anti-formalisti in tudi z »dekadenti«. Toda nekaj pa vendar poudarjamo in pripoznavamo: to je nekaj razviden in dosleden ritem, ki daje verzu pravo življenje. Lepo tekoč ritem (metrum) je baš tisto, po čemer se razlikuje poetična beseda (da ne rabimo izraza »oblika«) od tako zvane »proze«. Tisti pravi entuzijazem, tisti pravi duševni polet provzročuje v sestavljanju besed neko določeno, redovito valovanje, neko skladnost in neko »mero«. Besede pa se pravemu poetu izlivajo v ritmično soglasje same od sebe. Ritem (metrum) sam pa je zopet tisti konj, ki »nosi« poeta in njegovo dikcijo. Ako se torej zavrže še metrum, kakor so ga zavrgli nekateri ekstremni dekadentje, v čem se potem razlikuje poetična dikcija od tako zvane proze? Po ti poti, ki so jo nastopili najskrajnejši dekadentje, pridemo v pravo metrično anarhijo ter zaidemo v nasprotni ekstrem! Formalistom je bila in je stalna, pedantična verzna in strofna oblika skoro prvi znak poezije, najekstremnejšim dekadentom pa je pravo obeležje pristne poezije — kaos. Tu se dotičemo dekadentske poezije seveda samo z ozirom na verzifikacijo; o idejni strani te tako zvane moderne struje govoriti ni danes naš namen, niti ni prostora v listnici. Priporočati smo hoteli slovenskim dekadentom samo to, naj ohranijo v svojih verzih vsaj še poglavitni moment pravega verza, to je metrum, ki izražanju poetične misli ne jemlje svobode — kar potrjuje menda dovolj zgledov iz svetovnih literatur in tudi iz naše domače ...

